

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Προσέγγιση της Ετερότητας στις εργασίες των Φοιτητών στο πλαίσιο του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : **Δελάκου Πηνελόπη**

AEM: **0208098**

Επιβλέποντες Καθηγητές:

κ. Μάγος Κωνσταντίνος

κ. Στρογγυλός Βασίλης

ΒΟΛΟΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ, 2012

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Προσέγγιση της Ετερότητας στις εργασίες των Φοιτητών στο πλαίσιο του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : **Δελάκου Πηνελόπη**

ΑΕΜ: **0208098**

Επιβλέποντες Καθηγητές:
κ. Μάγος Κωνσταντίνος
κ. Στρογγυλός Βασίλης

ΒΟΛΟΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ, 2012

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 10657/1
Ημερ. Εισ.: 01-02-2013
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΠΕ
2012
ΔΕΛ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	σελ.3
Εισαγωγή.....	σελ.4

Α' ΜΕΡΟΣ- ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Κεφάλαιο 1ο

1.1 Η έννοια της διαφορετικότητας.....	σελ.7
1.2 Το στίγμα της διαφορετικότητας.....	σελ.9
1.3 Εθνική ταυτότητα και ετερότητα.....	σελ.12
1.4 Μετανάστες και ετερότητα.....	σελ.15

Κεφάλαιο 2ο

2.1 Ο ρόλος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.....	σελ.17
2.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο διαπολιτισμικό σχολείο.....	σελ.21

Κεφάλαιο 3ο

3.1 Η διαπολιτισμική εκπαίδευση των φοιτητών.....	σελ.23
3.2 Το μάθημα « Ετερότητα και Αφήγηση».....	σελ.26

Β' ΜΕΡΟΣ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Σκοπός της έρευνας	σελ.29
2. Ερευνητικά Ερωτήματα	σελ.29
3. Ερευνητικό υλικό.....	σελ.29
4. Κριτήρια αξιολόγησης συνεντεύξεων.....	σελ.30
5. Οι δέκα καλύτερες συνεντεύξεις.....	σελ.34
6. Μια ενδεικτική συνέντευξη.....	σελ.37
7. Αποτελέσματα- Συζήτηση αποτελεσμάτων	
Α. Συνεντεύξεις.....	σελ.44
Β. Προσωπική Ετερότητα.....	σελ.49
8. Συμπεράσματα.....	σελ.54

Γ' ΜΕΡΟΣ

Βιβλιογραφία.....σελ.57

Δ' ΜΕΡΟΣ

Παράρτημα.....σελ.63

Περίληψη

Η παρακάτω πτυχιακή εργασία, όπως μας αποκαλύπτει και ο τίτλος της μελετά τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν οι Φοιτήτριες/ες την ετερότητα στις εργασίες τους στα πλαίσια του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», του εξαμήνου, το οποίο διδάσκεται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας από τον Λέκτορα κ. Μάγο Κωνσταντίνο. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε για να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο οι Φοιτήτριες/ες προσεγγίζουν την έννοια της ετερότητας. Συγκεκριμένα, η εξέταση αυτή των αποτελεσμάτων πραγματοποιείται μέσα από τη μελέτη των εργασιών τους, στις οποίες δόθηκε βαρύτητα πρώτον, στις συνεντεύξεις από άτομα που βίωσαν ή βιώνουν ακόμα και σήμερα κάποια μορφή ετερότητας και δεύτερον, στις προσωπικές εμπειρίες ετεροτήτων που αφηγούνται οι ίδιες οι Φοιτήτριες/ες.

Εισαγωγή

Η Πτυχιακή εργασία που ακολουθεί έχει ως σκοπό της να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο οι Φοιτήτριες/ες του βου εξαμήνου προσέγγισαν το θέμα της ετερότητας μέσα από τις εργασίες τους στα πλαίσια του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», βου εξαμήνου, το οποίο διδάσκεται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας από τον Λέκτορα κ. Μάγο Κωνσταντίνο.

Συγκεκριμένα, η προσέγγιση αυτή εξετάζεται πρώτον, μέσα από άτομα που οι Φοιτήτριες/ες επέλεξαν να πάρουν συνέντευξη με θέμα την Ετερότητα που βίωσαν ή βιώνουν ακόμα και σήμερα και δεύτερον, μέσα από τις προσωπικές εμπειρίες ετεροτήτων που αφηγούνται οι ίδιες οι Φοιτήτριες/ες.

Η αφορμή για την πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας ήταν η παρακολούθηση του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση» του βου εξαμήνου, το οποίο με παρακίνησε να επαναπροσδιορίσω πολλά πράγματα και ιδέες που είχα ως τότε σχετικά με την ετερότητα, την διαφορετικότητα δηλαδή των ανθρώπων. Η εμπειρία των αφηγήσεων από ειδικούς καλεσμένους, οι οποίοι έχουν βιώσει κάποια μορφή ετερότητας και η ανταλλαγή απόψεων για την δική μας προσωπική ετερότητα, μου έδωσαν την ευκαιρία να γνωρίσω και να επικοινωνήσω με ανθρώπους που είναι διαφορετικοί από μένα και να καταλάβω το πόσο σημαντικό είναι τελικά να υπάρχει η διαφορετικότητα στη ζωή. Αν δεν υπήρχε τότε ο κόσμος θα κατέληγε μονότονος.

Η έρευνα λοιπόν, αποτελείται από το θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος. Αρχικά, το Α' μέρος του θεωρητικού περιλαμβάνει τρία (3) κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο ερευνάται η έννοια της διαφορετικότητας και το στίγμα που αυτή επιφέρει. Επιπλέον, γίνεται λόγος για την έννοια της εθνικής ταυτότητας καθώς επίσης και για την ταυτότητα του μετανάστη. Προχωρώντας στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζεται ο ρόλος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και ακολουθεί ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο μετανεωτερικό σχολείο της κοινωνίας των γνώσεων και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στην διαπολιτισμική εκπαίδευση των φοιτητών και στο μάθημα του Λέκτορα κύριου Μάγου Κωνσταντίνο «Ετερότητα και Αφήγηση», το οποίο διδάσκεται στο 6ο ακαδημαϊκό εξάμηνο στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Στο Β' μέρος του ερευνητικού,

αναλύονται οι 10 από τις 283 καλύτερες συνεντεύξεις που πραγματοποίησαν οι Φοιτήτριες/ες από άτομα που βίωσαν η βιώνουν κάποια μορφή ετερότητας καθώς και τα κριτήρια της επιλογής μου αυτής, αιτιολογώντας με αυτόν τον τρόπο την σκέψη μου. Εν συνεχεία, περιγράφεται η προσωπική μου εμπειρία τη στιγμή που πραγματοποίησα την ερευνητική συνέντευξη από την μοναχή Θεοκλήτη. Ενώ τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα αυτή.

Αφού παρουσίασα συνοπτικά το τι περιέχει η εργασία αυτή, να τονίσω πως δεν θα κατάφερα τίποτα χωρίς την πολύτιμη βοήθεια του κ. Κωνσταντίνου Μάγου, Λέκτορα του Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ο οποίος με πολύ υπομονή και διάθεση για συνεργασία, απαντούσε στα ερωτήματα που του έθετα κάθε τόσο. Επίσης, να ευχαριστήσω τον κύριο Στρογγυλό Βασίλη, Λέκτορα του Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ο οποίος συνέβαλε στην τελική διόρθωση και αξιολόγηση της διπλωματικής μου εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στους γονείς και τους φίλους μου για την υποστήριξή τους και τις πολύτιμες συμβουλές τους όλον αυτό τον καιρό στα στάδια εκπόνησης και συγγραφής της πτυχιακής εργασίας.

Α΄ ΜΕΡΟΣ:
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 Η έννοια της διαφορετικότητας

Μια ματιά στη σύγχρονη πραγματικότητα είναι αρκετή για να πιστοποιήσει ότι τα τελευταία 20 χρόνια, η πολυπολιτισμικότητα εισέβαλε στην καθημερινή ζωή μας. Το γεγονός αυτό είχε ως απόρροια να ασκήσει μεγάλη επίδραση στην κοινωνία μας και να συμβούν ραγδαίες αλλαγές. Η ανάγκη για μεγαλύτερη αποδοχή της διαφορετικότητας γίνεται πιο πειστική, καθώς πληθαίνουν τα δυσάρεστα περιστατικά στα δελτία ειδήσεων, όχι μόνο εναντίον των ενηλίκων, αλλά και εναντίον μικρών παιδιών που προέρχονται από άλλες χώρες. Είναι κοινός τόπος ότι ο φόβος και η ανασφάλεια εμποδίζουν την επικοινωνία, τη συνεργασία, και την αλληλεγγύη, ιδιαίτερα όταν η διαφορετικότητα αφορά τη φυλή, την εθνικότητα, τις πολιτισμικές διαφορές, τη θρησκεία και τη γλώσσα.

Θα μπορούσε κανείς στο σημείο αυτό να υποστηρίξει ότι ως διαφορετικότητα ορίζεται η διαφοροποίηση των προσωπικών στοιχείων ενός ατόμου, η οποία δυσχεραίνει την ομαλή ένταξη μέσα σε μία ομάδα(κοινωνική ή μαθητική), στην οποία θέλει ή επιβάλλεται να ενταχθεί για να επιβιώσει.

Αυτό που τονίζει ο Χαράλαμπος Συμεωνίδης (2000) είναι ότι , αν όλοι οι άνθρωποι πάνω στη γη ή σε μια κοινωνία είναι ίδιοι, τότε θα ζούσαμε σε μια τυποποιημένη και ισοπεδωμένη κοινωνία χωρίς αξίες και χρώμα. Η διαφορετικότητα λοιπόν, κρίνεται αναγκαία προκειμένου να δώσει χρώμα, νόημα και σκοπό στη ζωή και την ύπαρξη μας. Χάρη σ αυτή δίνεται η δυνατότητα για ένωση με το συνάνθρωπό μας, ώστε να συν- ζούμε, να συν- αποφασίζουμε και να συν- αποκαλύπτουμε τη ζωή.

Προχωρώντας, είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι η διαφορετικότητα σύμφωνα με τον Χαράλαμπο Συμεωνίδη, δεν αποτελεί εμπόδιο για τη δραστηριοποίηση και την ανάπτυξη των χρηστικών δεξιοτήτων. Είναι ένα πεδίο μέσα από το οποίο μπορεί να καταξιωθεί και να καθιερωθεί ο καθένας ξεχωριστά μέσα στην κοινωνία. Αυτό που μετράει είναι η στάση της κοινωνίας, του κάθε ενός από εμάς, οι προσδοκίες που απαιτούμε από τους άλλους (τους διαφορετικούς), η οπτική γωνία που αντιμετωπίζουμε την διαφορετικότητα. Η προκατάληψη και η υποτιμητικότητα στις

δεξιότητες των ατόμων είναι η πραγματική διάσταση της διαφορετικότητας. Ας μην ξεχνάμε όμως, πως σε μια ανοιχτή κοινωνία που θέλει να ισχυρίζεται πως έχει ανθρώπινο πρόσωπο, καθένας έχει το δικαίωμα να αναγνωρίζεται σαν αυτόνομη προσωπικότητα.

Μια πληθώρα γεγονότων από την ιστορική πραγματικότητα έρχεται να αποδείξει ότι ο υποτιμητικός τρόπος αντιμετώπισης της διαφορετικότητας είναι γνωστός από παλιά. Οι φτωχοί, οι ανάπηροι, οι ξένοι και οι ψυχικά άρρωστοι πάντα αντιμετωπιζόνταν μειονεκτικά. Ας μην ξεχνάμε τον Καιάδα των Σπαρτιατών και την Αρχαία Δημοκρατική Ελλάδα με την ισχυρή ιδεολογία του « Παν μην Έλλην βάρβαρος». Φυσικά, οι ξένοι όχι μόνο δεν αμφισβήτησαν την άνιση μεταχείριση που τους είχε επιβληθεί αλλά δέχονταν υπομονετικά κάθε συνέπειά της, όπως ήταν η φτώχεια, η υποτίμηση και η στέρηση των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων τους.

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, διαπιστώνουμε ότι οι προκαταλήψεις για το διαφορετικό άνθρωπο έχει τις ρίζες στο μακρινό παρελθόν. Ο Παπαστάμος Στάμος (1990) αναφέρει ότι, από τότε υπήρχαν οι κοινωνικά αδύναμες ομάδες, με κυρίαρχο χαρακτηριστικό τους την διαφορετική «ράτσα». Η λέξη προέρχεται από την αραβική *ras* και σημαίνει κεφάλι. Οι Άραβες, επειδή αποτελούνταν από πολλές φυλές και ζούσαν τον νομαδικό τρόπο ζωής είχαν καθιερώσει ένα όνομα για κάθε μια από αυτές. Κάθε μέλος έπρεπε να θυμάται την ονομασία της φυλής που ανήκε, (να την κρατά δηλαδή μέσα στο κεφάλι του). Μόνο έτσι ένιωθε ξεχωριστός αυτός και η φυλή του, σε σχέση με τις υπόλοιπες. Από αυτή τη λέξη προήλθε ο ρατσισμός, δηλαδή ο αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση, με βάση τη φυλή, μικρών ομάδων από τα δικαιώματα και τα προνόμια, που απολαμβάνει η ευρύτερη κοινωνία. (Παπαστάμος Στάμος, 1990)

Η ετερότητα, δηλαδή το να είναι κάποιος διαφορετικός από τους άλλους και να ανήκει σε αριθμητικά μικρότερες πληθυσμιακές ομάδες, δείχνει να είναι ένα από τα κυριότερα στοιχεία του κοινωνικού αποκλεισμού και του ρατσισμού. Η ετερότητα επιφυλάσσει σχεδόν αυτόματα μια θέση αδυναμίας, μια κατάσταση «ευπάθειας» του ατόμου στο κοινωνικό πεδίο. Ένα άτομο γίνεται θύμα του κοινωνικού αποκλεισμού, επειδή και μόνον ανήκει σε μια ομάδα με συγκεκριμένα και

διαφορετικά χαρακτηριστικά, φυλετικά, κοινωνικά, οικονομικά, επαγγελματικά, ή επειδή πάσχει από οργανική, πνευματική ή ψυχική αρρώστια.

1.2 Το στίγμα της διαφορετικότητας

Βασιζόμενοι στην προηγούμενη ενότητα κρίνεται απαραίτητο να γίνει λόγος για το στίγμα της διαφορετικότητας. Το στίγμα, σύμφωνα με τον Παναγιώτη Δαμάσκο (2002), ετυμολογικά έχει τις ρίζες του στην αρχαία Ελλάδα. Αναφέρεται σε σημάδια, συχνά καψίματα που γίνονταν ηθελημένα στο σώμα κάποιου (π.χ. του δούλου, του προδότη, του εγκληματία) ώστε να δηλώσουν την μειωτική του θέση και να τον αποφεύγουν οι άλλοι. Συγχρόνως, το στίγμα συνδέεται με ποιοτικά χαρακτηριστικά του ατόμου, που το υποβαθμίζουν στα μάτια των άλλων, ενώ συγχρόνως επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο το ίδιο το άτομο βλέπει τον εαυτό του.

Επιπροσθέτως, υπάρχουν διάφορα είδη στίγματος. Το στίγμα που αναφέρεται σε σωματικά γνωρίσματα όπως αναπηρία, γήρας, ή ψυχικά όπως ψυχική ασθένεια, εθισμός σε ουσίες, ή κοινωνικοοικονομική κατάσταση (π.χ. φτώχεια, ανεργία, μετανάστευση) ή σεξουαλικότητα (π.χ. ομοφυλοφιλία) ή άλλες περιπτώσεις όπως παρανομία κ.α. (Παναγιώτης Δαμάσκος, 2002)

Από τα παραπάνω, είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι η διαφορετικότητα είναι μέρος της καθημερινής μας ζωής και συναντάμε ανθρώπους, οι οποίοι φέρουν κάποια χαρακτηριστικά τα οποία τους διαφοροποιούν από τον λεγόμενο «φυσιολογικό μέσο όρο». Στα πλαίσια της κοινωνικής ζωής η ιδιαιτερότητα και η διαφορετικότητα είναι στενά δεμένες με την έννοια του «κοινωνικού στίγματος» που οδηγεί τελικά στον κοινωνικό αποκλεισμό των ατόμων.

Σύμφωνα με την Αφροδίτη Ζιάννη (2009), το «κοινωνικό στίγμα» είναι μια ανεπιθύμητη, δυσφημιστική ιδιότητα που στερεί από κάποιον το δικαίωμα της κοινωνικής αποδοχής και της ισότιμης συμμετοχής στην κοινωνική ζωή. Τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις είναι έννοιες που βρίσκονται σε στενή συνάρτηση με την έννοια του κοινωνικού στίγματος. Οι σημασίες των τριών αυτών εννοιών είναι οι εξής:

Τα **στερεότυπα** είναι ένα σύνολο δομών από πεποιθήσεις για τα χαρακτηριστικά μελών που ανήκουν σε κάποιες κοινωνικές ομάδες, και που επηρεάζουν το πώς οι άνθρωποι προσέχουν , κατηγοριοποιούν , κωδικοποιούν, παρουσιάζουν και επανακτούν πληροφορίες για άλλους , και το πώς αυτοί κρίνουν και απαντούν σε αυτές τις πληροφορίες. (Macrae, Stangor, and Hewstone, 1996 στο Χατζίδου Στεργιανή-Βελέτζα Βασιλεία)

Επίσης, κατά τον Hafner (Χαρίλα, Ν., 1995 στο Ζώνιου-Σιδέρη Α.) το στερεότυπο είναι ένας άκαμπτος τρόπος αντίληψης σχετικά με ένα άτομο, που δεν βασίζεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του /της, αλλά στα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στην ομάδα ή την τάξη στην οποία ανήκει το άτομο.

Οι **προκαταλήψεις** είναι το να κατέχει κανείς υποτιμητικές, κοινωνικές στάσεις ή γνωστικές απόψεις, η έκφραση αρνητικών συναισθημάτων ή η εκδήλωση εχθρικής ή ρατσιστικής συμπεριφοράς προς τα μέλη μιας ομάδας, επειδή συμβαίνει να έχουν την ιδιότητα του μέλους της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας.

Η **διάκριση** είναι η συμπεριφορά που ακολουθεί την προκατάληψη (για παράδειγμα πιστεύω ότι τα άτομα με σχιζοφρένεια είναι επικίνδυνα, τα φοβάμαι και αποφεύγω να έρθω σε επαφή μαζί τους). Με λίγα λόγια οι διακρίσεις είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που ξεκινά όταν κάποιος χαρακτηρίζεται ως διαφορετικός. (Αφροδίτη Ζιάννη, 2009)

Η κοινωνία αντιμετωπίζει αρνητικά τα στιγματισμένα άτομα εστιάζοντας μόνο στις υπάρχουσες μειονεξίες τους και αγνοώντας τα υπόλοιπα λειτουργικά και δημιουργικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Οι πιο συχνές διακρίσεις στην κοινωνία αφορούν άτομα που έχουν σωματική ή ψυχική αναπηρία. Η άδικη και άνιση αντιμετώπιση της διαφορετικότητας πηγάζει πολλές φορές από την αίσθηση ανωτερότητας που θεωρούν τους εαυτούς τους πιο φυσιολογικούς. (Αφροδίτη Ζιάννη, 2009)

Τα συγκεκριμένα ειδικά χαρακτηριστικά αυτών των κοινωνικών ομάδων μεγαλοποιούνται, γενικεύονται και απολυτοποιούνται σε ακραίο πολλές φορές βαθμό. Έτσι δημιουργούνται στερεοτυπικές εικόνες για τον «τρελό», για τον «ανάπηρο», τον «ξένο». Το άτομο που ανήκει σε κάποια από αυτές τις κοινωνικές ομάδες έχει ν' αντιμετωπίσει, εκτός από τη δυσκολία - μειονεξία και μία «δεύτερη αρρώστια», ίσως πιο δύσκολη από την κύρια, που δεν είναι άλλη από το κοινωνικό

στίγμα . Έτσι, η κατάσταση του ατόμου και η συμπτωματολογία του επιβαρύνονται από το κοινωνικό στίγμα και έρευνες έχουν αποδείξει ότι το κοινωνικό στίγμα σχετίζεται με την επιδείνωση της πορείας αποκατάστασής τους. Επιπλέον, η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμηση του, επηρεάζονται άμεσα καθώς πλήττεται ο αυτοσεβασμός του ατόμου. (Αφροδίτη Ζιάννη, 2009)

Σε πολλές περιπτώσεις, η Αφροδίτη Ζιάννη(2009) , τονίζει ότι τα άτομα με κάποια ιδιαιτερότητα αντιμετωπίζονται ως εντελώς ανίκανα όντα, πλήρως εξαρτώμενα και ανήμπορα. Πολλοί άνθρωποι δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν με κάποιο άτομο με ιδιαιτερότητα.

Κυρίαρχο ρόλο στην έξαρση του φαινομένου συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό τα ΜΜΕ (κυρίως τηλεόραση), τα οποία δημιουργούν τη δημόσια εικόνα της «τρέλας» και της «αναπηρίας». Το φαινόμενο επιτείνεται με την ελλιπή και ανεπαρκή παιδεία, έλλειψη ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, πάνω σε ζητήματα σχετικά με τη διαφορετικότητα.

Προχωρώντας, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι πολλά άτομα δε γνωρίζουν πώς να φερθούν σ' ένα άτομο με αναπηρία ή κάποιου είδους απόκλιση και γίνονται, χωρίς πάντα να το συνειδητοποιούν, φορείς στερεοτύπων και προκαταλήψεων με συχνές αντιδράσεις το επίμονο κοίταγμα, τις αδιάκριτες ερωτήσεις και τελικά τη συμπεριφορά απόρριψης των ατόμων αυτών.

Η διαφορετικότητα συνδέεται άμεσα και με άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής υγείας. Σύμφωνα με διεθνείς επιστημονικές έρευνες, το 1/5 των ενηλίκων έχει βιώσει τουλάχιστον μια φορά σε κάποιο στάδιο της ζωής του κάποια εμπειρία ψυχικής δυσλειτουργίας. Είναι γεγονός πως τα όρια ανάμεσα στο «φυσιολογικό» και το «παθολογικό» είναι πολλές φορές δυσδιάκριτα και πολύ εύκολα μπορεί να περάσει ο καθένας από μας από τη μια κατηγορία στην άλλη. (Αφροδίτη Ζιάννη, 2009)

Επιπλέον, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι ένα άτομο με οποιουδήποτε είδους διαφορετικότητα (ψυχική, κινητική, οικονομική, πολιτισμική, κοινωνική, αισθητηριακή όπως, προβλήματα όρασης, ακοής, ομιλίας) πέρα από τη διαφορετικότητα που το κάνει να ξεχωρίζει από το κοινωνικό σύνολο, έχει και μια σειρά από άλλα λειτουργικά χαρακτηριστικά τα οποία αξίζει να πλησιάσουμε και να γνωρίσουμε , ξεπερνώντας το φόβο και την προκατάληψη για το «διαφορετικό» ,

υπερβαίνοντας στην πράξη τα στερεότυπα που μας κρατάνε δέσμιους στην επαφή μας με το συνάνθρωπο. Η εμπειρία δείχνει ότι η επαφή με τα άτομα που βιώνουν κάποιου είδους διαφορετικότητα έχει τελικά να μας προσφέρει πολλά, καθώς μπορούμε ν' αντλήσουμε πολύτιμα διδάγματα ζωής. (Αφροδίτη Ζιάννη, 2009)

1.3 Εθνική ταυτότητα και ετερότητα

Στην ενότητα αυτή θα γίνει λόγος για την έννοια της εθνικής ταυτότητας. Τι σημαίνει όμως ταυτότητα; Η έννοια είναι δύσκολο να ορισθεί μιας και διέπεται από αμφισημία. Αφενός, υποδηλώνει μια ισότητα ή μια απόλυτη ομοιότητα μεταξύ ατόμων, ομάδων, απόψεων, πραγμάτων, συμβόλων, τα οποία ταυτίζονται αντίστοιχα το ένα με το άλλο. Αφετέρου, παραπέμπει σε εκείνο το σύνολο των χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν. Ταυτότητα, επίσης, σημαίνει δύο πράγματα: τη συνείδηση πως ανήκουμε στον εαυτό μας και τη συνείδηση πως ανήκουμε στην ομάδα ή την τάξη, την εκκλησία ή την αίρεση, το κόμμα, τη φατρία, το έθνος, ανήκουμε δηλαδή στους όμοιους μας. (Θεόφιλος Βέικος, σελ 16, εθνικισμός και εθνική ταυτότητα)

Και σε αυτά παρεμβάλλεται η αμφιβολία: «Ταυτότητα σημαίνει αυτό που κάποιος ισχυρίζεται πως είναι.» Η ταυτότητα περικλείει πάντοτε τη διαφορετικότητα, τη σχέση μας με τους Άλλους και με τον κόσμο. Η ταυτότητα των ομάδων δεν μπορεί να αφαιρεθεί από την εσωτερική της πολυπλοκότητα ούτε από τις σχέσεις της με το εξωτερικό περιβάλλον. Δεν υπάρχει από μόνη της αλλά γίνεται από δάνεια και ανταλλαγές. Είναι το αποτέλεσμα συναντήσεων και διασταυρώσεων.

Σύμφωνα με τον Stuart Woolf, «η εθνική ταυτότητα είναι μια αφηρημένη έννοια, η οποία συνοψίζει τη συλλογική έκφραση μιας υποκειμενικής ατομικής αίσθησης του να ανήκεις σε μία κοινωνικοπολιτική ομάδα, το εθνικό κράτος». Οι ιστορικοί λοιπόν, και οι κοινωνικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι η εθνική ταυτότητα θεμελιώθηκε πάνω στη βάση της δημιουργίας του έθνους.

Η έννοια της εθνικής ταυτότητας χρησιμοποιείται μάλλον για να δηλώσει το δυνατό και ιδανικό, παρά το πραγματικό. (Θεόφιλος Βέϊκος, σελ. 20, εθνικισμός και εθνική ταυτότητα)

Προχωρώντας, προσθέτουμε ότι, η εθνική ταυτότητα συνδέεται με την ετερότητα στο βαθμό που θέτει τη διαχωριστική γραμμή και κατατάσσει τα άτομα στην *ενδοομάδα* και την *εξωομάδα*. Οι ομάδες αυτές προκύπτουν από την κατηγοριοποίηση που οδηγεί ένα άτομο-μια ομάδα να διαχωρίζει τα άτομα-ομάδες με τα οποία το συνδέουν κοινά χαρακτηριστικά, από τα άτομα-ομάδες που διαφοροποιούνται ως προς τα χαρακτηριστικά αυτά. (Cummins Jim,1999)

Η κοινωνική ψυχολογία, η ανθρωπολογία και η κοινωνιολογία μελετούν τα στοιχεία που συνθέτουν την εθνική ταυτότητα και τον τρόπο που βιώνεται από τα μέλη μιας κοινωνίας. Τα στοιχεία αυτά διαμορφώνουν τη διαφοροποίηση, τη σύγκριση και ταυτόχρονα την αξιολόγηση για τους διαφορετικούς.

Είναι σαφές ότι, η ελληνικότητα συνδέεται με την κοινή καταγωγή, την πολιτιστική κληρονομιά και τη θρησκεία. Υπερτονίζεται η συνέχεια των στοιχείων αυτών στο χρόνο και η ομοιογένεια που χαρακτηρίζει την Ελληνική κοινωνία. Η παρουσία των διαφορετικών προσλαμβάνεται ως διάρρηξη της συνέχειας και αλλοίωση της ομοιογένειας. Η κατηγοριοποίηση σε *ενδοομάδα* και *εξωομάδα* σύμφωνα με την κοινωνική ψυχολογία συνδέεται με την επίταση των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στις δυο ομάδες καθώς και των ομοιοτήτων στο εσωτερικό της *ενδοομάδας*. (Cummins Jim,1999)

Η επίταση της διαφοράς και ταυτόχρονα η πρόσληψή της ως ιδιαίτερα σημαντικής δημιουργεί τις διαχωριστικές γραμμές. Οι «διαφορετικοί» είναι οι «χαρακτηριστικοί 'άλλοι εντός' οι οποίοι αποτελούν την κοινωνική τάξη, τις θέσεις απασχόλησης και τελικά την πολιτισμική, θρησκευτική και γενεαλογική καθαρότητα του έθνους. Μια τέτοια αντίληψη οδηγεί σε πολιτισμική περιχαράκωση και σε πολιτισμικό ρατσισμό» (Τριανταφύλλου, 1998). Είναι ένα είδος ρατσισμού, ο οποίος δεν θεωρεί ανώτερη τη μια κουλτούρα έναντι της άλλης, αλλά προβάλλει ως επιχείρημα την έλλειψη συμβατότητας ανάμεσα σε διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία και υπερτονίζει τις διαφορές. Η διαφορετικότητα προσλαμβάνεται ως απειλή, καθώς η καθαρότητα και η ομοιογένεια της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς απειλούνται και δεν εμπλουτίζονται από την είσοδο ατόμων από διαφορετικό πολιτισμό και τη

συνακόλουθη διάχυση διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων στο χώρο ανάπτυξης του ελληνικού πολιτισμού.

Αναντίρρητα, αυτοί που δεν τον υιοθετούν, δεν τον αναγνωρίζουν ως ρατσισμό, παρόλο που η διαφορά μετατρέπεται σε σύνορο, τόσο οι κοινωνικές διαδικασίες, όσο και οι ψυχολογικές, ορίζουν τη διαφορά με αυτόν τον τρόπο. Είναι η ανάγκη μιας ομάδας να διατηρήσει θετική κοινωνική ταυτότητα μέσα από τη σύγκριση της με τις άλλες ομάδες. Σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, η διαφορά δεν είναι εμφανής ως γόνιμο και εμπλουτιστικό στοιχείο.

Όπως αναφέρεται και στην Κανακίδου, Παπαγιάννη (1998), κατά τον Max Weber εθνικές ομάδες πρέπει να ονομάζουμε εκείνες τις ομάδες των ανθρώπων που λόγω ομοιοτήτων στις εξωτερικές τους συνήθειες, στα ήθη, στα έθιμα, στις αναμνήσεις τους διατηρούν την υποκειμενική τους πεποίθηση γύρω από την κοινότητα της καταγωγής τους άσχετα από τη βιολογική τους κοινότητα.

Γενικά, η εθνική ταυτότητα τρέφεται κυρίως από το παρελθόν. Αλλά ενώ το παρελθόν προϋποτίθεται σταθερό και αναλλοίωτο, στην πραγματικότητα ό,τι είναι γραμμένο σε αυτό δεν είναι γραμμένο πάνω σε μάρμαρο αλλά πάνω σε άργιλο. (Ι. Βαλλερστάιν, «Η οικοδόμηση των λαών: ρατσισμός, εθνικισμός, εθνισμός»: στο Μπαλιμπάρ- Βαλλερστάιν, σελ. 199, Αθήνα: Πολίτης) Η συλλογική συνείδηση του παρελθόντος, όπως ισχυρίζεται και ο Θεόφιλος Βέϊκος, προϋποθέτει « μια βαθιά ριζωμένη ψευδαίσθηση», όπως είναι η θρησκεία κατά τον Durkheim: όλα τα περασμένα αναβιώνονται εδώ αναδρομικά σε όλη τους την αλήθεια.

Το όνειρο αυτό του παρελθόντος, που το αφηγούμαστε διαρκώς με μια σχετικά σταθερή μορφή, λειτουργεί σαν όπλο που το αντιτάσσουμε στους άλλους για να νιώθουμε ασφαλείς πάνω στις ρίζες μας και μαζί σαν δύναμη που εξασφαλίζει τη συνοχή μας σαν ομάδα ή έθνος. Οι παραστάσεις του ονείρου έχουν ηθικό και πολιτικό μάλλον παρά ιστορικό νόημα. Μπορούν, λοιπόν, να αλλάζουν από καιρό σε καιρό, ανάλογα με τις ανάγκες, αλλά οι αφηγητές του ονείρου πάντοτε ισχυρίζονται πως το παρελθόν αυτό, που αφηγούνται, είναι αναλλοίωτο. (Θεόφιλος Βέϊκος, σελ. 26-27, εθνικισμός και εθνική ταυτότητα)

1.4 Μετανάστες και ετερότητα

Παίρνοντας αφορμή από τις προηγούμενες θεματικές ενότητες, αξίζει να γίνει λόγος και για το φαινόμενο της μετανάστευσης, μιας και το θέμα αυτό συνδέεται με την ετερότητα. Τι εννοούμε όμως με τον όρο μετανάστη; Πώς ορίζεται η έννοια αυτή; Στον όρο αυτό, σύμφωνα με το ηλεκτρονικό λεξικό Mighealth.net, εμπεριέχονται οι ξένοι υπήκοοι που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα και έχουν άδεια παραμονής και εργασίας (μετανάστες με απαραίτητα έγγραφα). Είναι οι ξένοι υπήκοοι που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα παράνομα, χωρίς άδεια παραμονής ή εργασίας σε ισχύ (μετανάστες χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα). Ανήκουν επίσης, οι αιτούντες άσυλο και άμεσα εξαρτώμενα μέλη που έχουν κάνει ή έχουν εισέλθει στην Ελλάδα με την πρόθεση να κάνουν αίτηση ασύλου. Εντάσσονται επιπλέον, οι πρόσφυγες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα, έχοντας αποκτήσει το καθεστώς του πρόσφυγα από τις αρμόδιες αρχές. Τέλος, στις κατηγορίες προστίθενται οι παλινοστούντες ομογενείς και οι ομογενείς.

Το φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμών υπήρχε από αρχαιοτάτων χρόνων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δημιουργήθηκαν από τους μετανάστες. Η ίδια η Ευρώπη γνώρισε την μετανάστευση είτε στέλνοντας τους κατοίκους της στις Ηνωμένες Πολιτείες είτε δεχόμενη μετανάστες από άλλες χώρες. Η μετανάστευση στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί σημαντικά και η παρουσία των μεταναστών έχει συνδεθεί με αύξηση της εγκληματικότητας, όπως αποδεικνύουν τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Η κακή οικονομική τους κατάσταση, η αδυναμία εξεύρεσης εργασίας και η απουσία «αναγνωρίσιμης ταυτότητας» ευνοούν την παραβατική τους συμπεριφορά.

Οι συνέπειες από μια τέτοια κατάσταση είναι κατάδηλες για το κοινωνικό σύνολο. Παρατηρείται μια αύξηση αισθήματος ανασφάλειας. Είναι χαρακτηριστική η αύξηση των πωλήσεων στα συστήματα συναγερμού, αλλά και τα κυνηγητικά όπλα. Έτσι, στο μέσο Έλληνα ενισχύεται μια στερεοτυπική σχέση στις μεταναστευτικές ομάδες γεγονός που προκαλεί την ρατσιστική αντιμετώπισή τους.

Ο μετανάστης βιώνει το λεγόμενο «πολιτισμικό σοκ», δηλαδή την έλλειψη κατάλληλων σημείων αναφοράς και την αντιμετώπιση καταστάσεων που δεν

περίμενε στη χώρα υποδοχής του. Βιώνει επίσης, αποπροσανατολισμό και άγχος. Έχει να αντιμετωπίσει προβλήματα επικοινωνίας, προβλήματα στην εκπαίδευση, στο περιεχόμενο σπουδών και τη γλώσσα. Η διαφορετικότητα του μετανάστη έχει ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζεται ρατσιστικά, γεγονός που οφείλεται τόσο στην εγγενή φύση του ανθρώπου όσο και στο φόβο του εγκλήματος. Ευθύνη, όμως, για αυτό έχουμε εμείς μιας και την ετερότητα την απ-ανθρωποποιούμε. Για το δικαίωμα να είσαι «άνθρωπος» δεν μιλάει κανείς. Το υποκείμενο του φόβου δεν θεωρείται άνθρωπος αλλά πράγμα και επικίνδυνο.

Προβάλλει επιτακτική η ανάγκη της άμεσης θεραπείας του προβλήματος και αναντίρρητα κύρια ευθύνη για την παραβατική τους συμπεριφορά φέρουμε ο καθένας από εμάς ξεχωριστά, μιας και δεν τους αντιμετωπίζουμε όπως τους αρμόζει. Ο μετανάστης, ο μεγάλος ανεπιθύμητος, όπως τον ονομάζει σε ένα άρθρο της, η Αφροδίτη Αλ Σάλεχ, (16 Απριλίου 2011) πρέπει να αντιμετωπιστεί, ατομικά και συλλογικά, ως άνθρωπος και όχι ως υποδεέστερων. Αν επιτευχθεί αυτό, τότε, χάρη στην πολιτισμική ετερότητα, η ανθρωπότητα δεν θα εξελίσσεται μονότονα αλλά θα υπάρξει ποικιλία κοινωνικών και πολιτισμικών μορφών. Θα επιτευχθεί διαπλοκή και αλληλεπίδραση πολιτισμών. Κρίνεται αναγκαία η διατήρηση της ποικιλίας των πολιτισμών μέσα σε ένα κόσμο που κινδυνεύει από τη μονοτονία και την ομοιομορφία. Χρέος και ευθύνη όλων είναι η συνύπαρξη και αρμονική συμβίωση, η οποία να δομείται σε ένα πλαίσιο αμοιβαίας ανοχής, κατανόησης και σεβασμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 Ο ρόλος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός ότι, η παρουσία των αλλοδαπών μαθητών στο σχολείο φέρνει στην επιφάνεια νέα θέματα που συνδέονται με το σχολείο και αφορούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση στη νέα πολυπολιτισμική κοινωνία. Βασιζόμενοι στο προηγούμενο κεφάλαιο, γίνεται φανερό ότι το βασικό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί είναι πως τα παιδιά των μεταναστών στη χώρα μας δεν έχουν την εκπαίδευση που απαιτείται ώστε όταν ενηλικιωθούν να μπορέσουν να ενταχθούν ισότιμα στον ελληνικό πληθυσμό της χώρας και να αποφευχθεί η δημιουργία πολιτών δεύτερης κατηγορίας. (Δρεττάκης, 2000)

Απάντηση σε όλα τα προβλήματα που προαναφέρθηκαν είναι η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ως διαπολιτισμική εκπαίδευση, σύμφωνα με τον Μάρκου, Γ. (1996), ορίζεται «μια διαδικασία μεταρρύθμισης με τελικό στόχο το μετασχηματισμό του σχολείου και της κοινωνίας, ώστε να παρέχονται σε όλους τα μέσα να εκφραστούν ως ατομικές και συλλογικές προσωπικότητες, να προβάλλουν τις δικές τους πολιτισμικές απαιτήσεις και να έχουν την υποστήριξη και τη συνεργασία του κράτους στην αναζήτηση πολιτισμικής ταυτότητας, ελευθερίας και αυτοεκπλήρωσης». Μέσω της διαπολιτισμικής αγωγής και εκπαίδευσης εξυπηρετούνται άμεσες ανάγκες και στόχοι, όπως ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αξιών κάθε κουλτούρας, η ισότητα των πολιτισμών, η κατανόηση της αξίας της κάθε κουλτούρας και η παροχή ίσων ευκαιριών σε όλα τα άτομα της κοινωνίας ανεξάρτητα από την εθνολογική και κοινωνική καταγωγή τους. Παράλληλα, όμως, με αυτό η διαπολιτισμική αγωγή συντελεί στην καταπολέμηση του ρατσισμού, της περιθωριοποίησης και του στιγματισμού των πολιτισμικών μειονοτήτων, στην πολιτισμική και πολυγλωσσική πολυφωνία και τέλος, στην προστασία του πολιτισμικού κεφαλαίου όλων των χωρών. (Γιαγκουνίδης, 1995)

Είναι σαφές ότι όλα αυτά μπορούν να πάρουν μορφή στη ζωή του σχολείου, αρκεί οι εκπαιδευτικοί να συνειδητοποιήσουν ότι οι κουλτούρες των αλλοδαπών παιδιών έχουν την ίδια θέση με την κουλτούρα της χώρας υποδοχής. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, όλα τα παιδιά διαπιστώνουν ότι όλοι οι πολιτισμοί και οι γλώσσες έχουν ισότιμη αξία στην κοινωνία. Τα παιδιά της χώρας υποδοχής μαθαίνουν να είναι ανοιχτά στις διάφορες ξένες κουλτούρες, αλλά και τα παιδιά των μεταναστών αισθάνονται ψυχολογικά διαφορετικά. Έτσι, καταπολεμάται η περιθωριοποίηση και ο στιγματισμός. (Γιαγκουνίδης, 1995)

Σύμφωνα με το Δαμανάκη (2002), η διαπολιτισμική εκπαίδευση ως η διαδικασία που αφορά το άτομο, την ομάδα και φυσικά και το εκπαιδευτικό σύστημα, δε σημαίνει ενασχόληση με την εκπαίδευση των «άλλων», των «ξένων», των αλλοδαπών. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση προϋποθέτει και στοχεύει στην συνεκπαίδευση «ντόπιων» και «ξένων». Στο πλαίσιο αυτής της συνεκπαίδευσης οι «διαφορετικότητες», οι «ετερότητες» συναντώνται, αλληλεπιδρούν και αλληλοεμπλουτίζονται. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση προσπαθεί επίσης, να διατυπώσει τους στόχους και το περιεχόμενο της διαπαιδαγώγησης και της εκπαίδευσης των νέων γενεών, έτσι ώστε αυτές να μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Έχει ως αφετηρία την ισοτιμία των πολιτισμών που εκπροσωπούνται σε μια κοινωνία. Αποσκοπεί στο να ευαισθητοποιήσει τα μέλη μιας τέτοιας κοινωνίας, ώστε να κυριαρχεί μεταξύ τους αμοιβαία ανοχή, κατανόηση, αναγνώριση και αποδοχή. Επιπλέον, έχει στόχο τον εμπλουτισμό του κάθε ιδιαίτερου πολιτισμού με στοιχεία άλλων πολιτισμών με τους οποίους συνυπάρχει.

Αναφορικά με τον Γκόβαρη (2001: 77-78), η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει τρεις κατευθύνσεις: Η πρώτη έχει στόχο την ανάδειξη των κοινών πολιτισμικών στοιχείων των ομάδων που συνυπάρχουν στον ίδιο κοινωνικό χώρο. Η δεύτερη κατεύθυνση αποσκοπεί στην ανάδειξη των πολιτισμικών διαφορών των παιδιών μεταναστών. Η τρίτη αναφέρεται στις προϋποθέσεις της ισότιμης συμμετοχής των παιδιών αυτών στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες.

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να τονίσουμε κάποιες προσεγγίσεις, οι οποίες μπορούν και να ονομαστούν μοντέλα διαχείρισης της πολυπολιτισμικότητας σε επίπεδο εκπαιδευτικού συστήματος.

Στο *αφομοιωτικό μοντέλο* επικρατεί ανυπαρξία εθνικών και φυλετικών χαρακτηριστικών στα αναλυτικά προγράμματα και στη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος. Καταργείται και αγνοείται η πολιτισμική ετερότητα και το σχολείο εδώ είναι μονογλωσσικό και μονοπολιτισμικό. (Κοσσυβάκη, 2003)

Το *μοντέλο της ενσωμάτωσης* όπου ενσωμάτωση, όπως αναφέρει ο Γεωργογιάννης (1997) (σελ.47), ως όρος, υποδηλώνει την αναγνώριση ότι «κάθε μεταναστευτική ομάδα είναι φορέας ενός πολιτισμού και δέχεται βέβαια επιδράσεις, ταυτόχρονα όμως ασκεί επίδραση σε αυτήν και συμμετέχει στην αναδιαμόρφωση της». Με το μοντέλο αυτό επιτυγχάνεται η διαφύλαξη της πολιτισμικής ετερότητας, παραμένει ανεκτικό στην ετερότητα και καταργεί τις ιδιαιτερότητες των πληθυσμών. Απαιτείται όμως, η προσαρμογή των παιδιών στις υπάρχουσες εκπαιδευτικές κοινωνικές δομές .

Η μη επίλυση όμως των προβλημάτων οδήγησε στο *πολυπολιτισμικό μοντέλο*, το οποίο επιδίωξε την ειρηνική συνύπαρξη όλων των πολιτισμικών ομάδων, εισάγοντας μια σταδιακή διαφοροποίηση σε επίπεδο περιεχομένων, μεθόδων σχέσεων και ενοχλητικών παραγόντων. (Κοσσυβάκη, 2003) Όμως, υπάρχει στο μοντέλο αυτό εστίαση σε πολιτισμικές διαφορές κάτι που δημιουργεί απλοϊκότητα και υπερβολική αξία σε πολιτισμικούς παράγοντες, γεγονός που οδηγεί σε στερεότυπα και προκαταλήψεις. (Γεωργογιάννης, 1997)

Το *αντιρατσιστικό μοντέλο* έχει στόχο την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων εις βάρος των μεταναστών (Γεωργογιάννης,1997) και επιδιώκει την ισότητα στην εκπαίδευση και την κοινωνική δικαιοσύνη προκειμένου να παρέχει σε όλους ίσες ευκαιρίες ζωής, ανάπτυξης, συμμετοχής σε όσα η κοινωνία προσφέρει και την χειραφέτηση και απελευθέρωση από ρατσιστικά πρότυπα των καταπιεζόμενων και των καταπιεστών. (Brandt,1986) Το μοντέλο αυτό όμως, κινδυνεύει να μετατραπεί σε πεδίο ανταγωνισμών ανάμεσα στις κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτικές ομάδες μια *πολυπολιτισμικής κοινωνίας*, ανταγωνισμοί που είναι φυσικό να εισαχθούν και στο σχολείο (Κοσσυβάκη, 2003), γεγονός που θα έχουν αρνητική επίδραση στην αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αφού το σχολείο θα είναι πεδίο ανταγωνισμού ανάμεσα σε κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις. (Γεωργογιάννης,1997)

Τέλος, το διαπολιτισμικό μοντέλο, εξέλιξη του πολυπολιτισμικού (Νικολάου,2000) (αντι)παραθέτει τους πολιτισμούς, αγνοεί τις μεταξύ τους σχέσεις και επιχειρεί να δώσει έμφαση στην επικοινωνία των πολιτισμών και να αναδείξει τις δυναμικές τους σχέσεις αλληλεπίδρασης που τους αποδίδουν (Ε.Α.Π.,2001)

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν οι τέσσερις βασικές αρχές και επιδιώξεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με τον Helmut Essinger (1988), όπως αναφέρονται στο Γεωργογιάννη, 1997:

Α) Η αλληλεγγύη και η έκκληση για την καλλιέργεια μιας συλλογικής συνείδησης.

Β) Ο σεβασμός στην πολιτισμική ετερότητα μέσω του ανοίγματος σε άλλους πολιτισμούς.

Γ) Η εκπαίδευση και η ενσυναίσθηση, που στοχεύουν στην κατανόηση των προβλημάτων των άλλων και την ενθάρρυνση του ατόμου να ενδιαφερθεί για τους άλλους

Δ) Τέλος, η εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης και απαλλαγή από στερεότυπα με σκοπό το διάλογο και την επικοινωνία ανάμεσα στους διαφορετικούς λαούς.

Για την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων απαιτείται το ξεπέρασμα της έννοιας «έθνους- κράτους», η εγκατάλειψη ανθρωποκεντρικών προτύπων και η αποδοχή της πολυπολιτισμικότητας (Νικολάου,2000). Καταλήγοντας, αξιοσημείωτο είναι να αναφερθεί ότι η άποψη που διατυπώνει ο Παπάς (1998), ότι δηλαδή η διαπολιτισμική εκπαίδευση «στοχεύει στην καθιέρωση μιας κοινωνίας με αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση, με πνεύμα αμοιβαιότητας και ισότητας στα κοινωνικά μέλη, με αλληλοδιαδοχή των εκατέρωθεν αξιών και ακόμα την άποψη των βασικών δικαιωμάτων που έχουν τα κοινωνικά όντα, σύμφωνα με το Χάρτη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» είναι άποψη απαλλαγμένη από κάθε ακρότητα και προσανατολισμένη σε πανανθρώπινες, «οικουμενικές» αξίες, που πρέπει να βρουν εφαρμογή στις σύγχρονες κοινωνίες και στα σύγχρονα εκπαιδευτικά πράγματα.

Για να ισχύσουν όλα όσα προειπώθηκαν απαιτείται ο ρόλος του εκπαιδευτικού , ο οποίος διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στο μετανεωτερικό σχολείο της κοινωνίας των γνώσεων και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

2.2. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο διαπολιτισμικό σχολείο .

Στηριζόμενοι στην προηγούμενη θεματική ενότητα γίνεται αντιληπτό ότι ο εκπαιδευτικός βρίσκεται αντιμέτωπος με μαθητές διαφορετικής γλωσσικής και πολιτισμικής σύνθεσης και προκαταλήψεις των μαθητών του απέναντι στους αλλοδαπούς συμμαθητές, αλλά, πιθανόν και δικές του προκαταλήψεις. Για αυτό το λόγο, λοιπόν, κρίνεται αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να αποκτήσει διαπολιτισμική ικανότητα.

Ο εκπαιδευτικός πρόκειται να αντιμετωπίσει περιπτώσεις ρατσισμού και καχυποψίας των θυμάτων του. Η αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων απαιτεί την ατομική του προσπάθεια στο δικό του «Επιχειρησιακό πεδίο» και αυτό επιτυγχάνεται με την κατάλληλη προετοιμασία των μαθητών και τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών. (Τσιάκαλος,2000)

Με συντονισμένες και μεθοδευμένες προσπάθειες το μετανεωτερικό σχολείο μπορεί να συμβάλλει στην επίλυση του προβλήματος. Συγκεκριμένα, παρέχει ελάχιστες αλλά βασικές γνώσεις και μυεί τη νέα γενιά σε τρόπους και μεθόδους προσέγγισης της γνώσης , όπου σημασία έχει η ποιότητα και ο τρόπος πρόσκτησης της γνώσης. Ακόμη, δίνεται σημασία στη δημιουργία κινήτρων και ετοιμότητες για δια βίου μάθηση, στην ανάπτυξη κριτικής στάσης, στην καλλιέργεια σεβασμού απέναντι στην ανθρώπινη ελευθερία, στην καλλιέργεια ευαισθησίας και αισθήματος ευθύνης απέναντι στο φυσικό περιβάλλον ως πλαίσιο ύπαρξης και προϋπόθεση επιβίωσης του ανθρώπου. (Ξωχέλλης,2005)

Ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μέσω του εκπαιδευτικού στο μετανεωτερικό σχολείο καλλιεργείται η φιλειρηνική συνείδηση και στάση απέναντι σε λαούς και αλλοδαπούς μαθητές, καθώς κύριο χαρακτηριστικό των κοινωνιών είναι η πολυπολιτισμικότητα. Μέσω της διαπολιτισμικής

εκπαίδευσης δεν υποβαθμίζεται η πολιτισμική ταυτότητα των πολιτών και διαμορφώνονται στάσεις και συμπεριφορές σε περιβάλλοντα με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά συστήματα αξιών, όπου αντιμετωπίζονται προκαταλήψεις και ρατσιστικές εκδηλώσεις. (Ξωχέλλης,2005)

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι ο εκπαιδευτικός, στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, σέβεται και προωθεί την ατομική και κοινωνική αφύπνιση του παιδιού. Με αυτόν τον τρόπο σέβεται την ιδιαιτερότητά του, δίνει σημασία στα ερεθίσματα και τους προβληματισμούς, λαμβάνοντάς τους σοβαρά υπόψη. Παράλληλα, αφυπνίζει τις καταβολές και τις ικανότητές του, υπερασπίζεται τις αδυναμίες του μαθητή και συμπαραστέκεται στην προσπάθεια ξεπεράσματός του. Επιπροσθέτως, διδάσκει τη χρήση της ώριμης λογικής, την τέχνη της συνεννόησης και κατανόησης προς τους άλλους αλλά και την υπευθυνότητα. (Ξωχέλλης,2005)

Συνεπώς, είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι ο εκπαιδευτικός είναι πρωτεργάτης και πρωτοστάτης στην υπηρεσία του παιδιού, με το να αποτελεί ο ίδιος παράδειγμα του τρόπου με τον οποίον ζει ενώ αγωνίζεται με όλες τις δυνάμεις του και τεκμηριώνει ανοιχτά και δημόσια τις πεποιθήσεις του μέσα από τις πράξεις του, ελέγχοντας τις αρχές του και προασπίζοντας τον μαθητή αλλά και την παιδαγωγική ελευθερία του ίδιου. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση που υιοθετεί το μετανεωτερικό σχολείο χαρακτηρίζεται από ανοιχτότητα και ευελιξία. Καταληκτικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι ο εκπαιδευτικός οφείλει να συμβάλλει στη μείωση των προκαταλήψεων με το να εμπλακεί στη διαδικασία απόκτησης κοινωνικής γνώσης, αναλύοντας συγκρουόμενα παραδείγματα, γενικεύσεις και θεωρίες. Έτσι, θα είναι σε θέση να αναπτύξει σωστές αντιλήψεις για αυτήν και για τον τρόπο που αντανakλά το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή διατυπώνεται. (Μάρκου,1996)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 Η διαπολιτισμική εκπαίδευση των φοιτητών

Με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση των φοιτητών, δηλαδή την προετοιμασία τους σε ζητήματα διαπολιτισμικού περιεχομένου, ασχολούνται κυρίως τα παιδαγωγικά τμήματα, όπως παρατηρούμε από τους πίνακες (στο παράρτημα), αλλά φυσικά και άλλα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Βέβαια, προκύπτει θέμα αλληλουχίας και συνέπειας, γιατί δεν θα είχε νόημα η εφαρμογή των αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στα σχολεία αν οι ίδιοι οι εκπαιδευτές και οι φορείς δεν έχουν εκπαιδευτεί στα Τριτοβάθμια Ιδρύματα σε διαπολιτισμική βάση. (Κανακίδου, Παπαγιάννη, 1998) Προφανώς ισχύει και η αντίστροφη πορεία όπου δεν αρκεί η επαρκής θεωρητική κατάρτιση στο Πανεπιστήμιο αν δεν ακολουθεί διαπολιτισμική προσέγγιση στην Πρωτοβάθμια και την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Στη χώρα μας τίθεται το ερώτημα αν οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί διδάσκονται και εκπαιδεύονται επαρκώς στις παιδαγωγικές σχολές για να αντιμετωπίσουν την πολιτισμική διαφορετικότητα στις τάξεις, αν έχουν μυηθεί στις βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής και αν είναι κατάλληλα εφοδιασμένοι με τα μαθήματα που έχουν επιλέξει το αναγκαίο εποπτικό υλικό. Για την επίτευξη της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης με όλους τους μαθητές απαιτείται από τη μεριά των δασκάλων η επανεξέταση της στάσης τους απέναντι στη διαφορετικότητα, η τροποποίηση των αντιλήψεων τους και η καθιέρωση του προσωπικού τους διδακτικού ύφους.

Μια τέτοια στάση επιτρέπει στον άλλον να είναι διαφορετικός και ο εκπαιδευτικός αξιοποιεί τις συνήθειές του, τις γνώσεις τους και τις εμπειρίες του για εμπλουτισμό και με τρόπο που φαίνεται ότι η άποψή του είναι πρωτότυπη και σημαντική. Αξίζει να τονιστεί πως αν και τα μαθήματα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης δεν είναι στο επίκεντρο των περιεχομένων των προγραμμάτων σπουδών, διαπιστώνουμε ότι τα τελευταία χρόνια έχει γίνει εμπλουτισμός των περιεχομένων με ποικίλα και σημαντικά αντικείμενα από έμπειρους πανεπιστημιακούς ερευνητές και σε όλες τις Παιδαγωγικές σχολές.

Προχωρώντας στη μελέτη των οδηγών σπουδών των Παιδαγωγικών τμημάτων της χώρας, διαπιστώνουμε ότι εκτός από τα μαθήματα υπάρχουν σεμινάρια και ενότητες ενσωματωμένα σε άλλα διδακτικά αντικείμενα σχετικά με την εκπαίδευση των μαθητών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Ομοίως και στα τμήματα εκπαίδευσης για την προσχολική ηλικία, σημειώσαμε τη διδασκαλία μαθημάτων που αναφέρονται στη διαπολιτισμική εκπαίδευση και διδασκαλία. Η μελέτη διεξήχθη από τα προγράμματα μαθημάτων και τους οδηγούς σπουδών των παιδαγωγικών τμημάτων της χώρας μας κατά τη διάρκεια του χειμερινού εξαμήνου 2011-2012.

Συγκεκριμένα, στο Τμήμα Προσχολικής εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, τα μαθήματα διαπολιτισμικού περιεχομένου είναι οκτώ (8) συμπεριλαμβανομένου υποχρεωτικού σεμιναρίου «Ετερότητα και εκπαιδευτική πράξη». Στόχος του είναι η ανάπτυξη ιδεών και διδακτικών προσεγγίσεων με σκοπό τη διαφοροποίηση του αναλυτικού προγράμματος προς όφελος των μαθητών. Επίσης, αποσκοπεί στη συζήτηση των ιδιαιτεροτήτων που εμφανίζονται στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης και συνδέονται με την εκπαίδευση των παιδιών με μαθησιακές διαφορές. Παράλληλα, στοχεύει στην κατανόηση του εκπαιδευτικού σχεδιασμού και την εφαρμογή του για παιδιά με μαθησιακές διαφορές.

Με βάση την έρευνα που πραγματοποιήθηκε και στις υπόλοιπες παιδαγωγικές σχολές γίνεται αντιληπτό ότι απασχολεί η προετοιμασία των φοιτητών σε ζητήματα διαπολιτισμικού περιεχομένου. Καταληκτικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν περιορίζεται στις θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως πριν από μερικά χρόνια, αλλά ενισχύεται από τη διδακτική πρακτική και τη μεθοδολογία στην πολυπολιτισμική τάξη.

Έτσι, στο Παιδαγωγικό Τμήμα Ιωαννίνων και Κρήτης λειτουργούν εργαστήρια μελετών διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, όπου προάγεται η έρευνα και παράγεται διδακτικό υλικό για τους Έλληνες της διασποράς, τους Παλινοστούντες και τους αλλοδαπούς μαθητές. Στο Παιδαγωγικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Πατρών λειτουργεί από το 1997 Κέντρο Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (ΚΕ.Δ.ΕΚ) με στόχο την επαφή των ομογενών και των αλλοδαπών του εξωτερικού με την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό όσο και την ομαλή σχολική και κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα.

Στο Παιδαγωγικό τμήμα του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ακόμη κι αν δεν χρησιμοποιείται εκτενώς η έννοια της διαπολιτισμικής είναι έντονη η παρουσία της αντιρατσιστικής και αντισεξιστικής εκπαίδευσης. Αναλόγως, ισχύει και στις σχολές των φυσικών επιστημών και τα μαθηματικά. Ο κύκλος μαθημάτων περιλαμβάνει θέματα σεξισμού, πολιτισμού και θέματα οικογενειακής οργάνωσης. Το τμήμα ασχολείται μεταξύ άλλων, με θέματα μορφών οικογενειακής οργάνωσης και έχει μόνιμη συνεργασία με σχολεία όπου ο πληθυσμός τους αποτελείται από Ρομά και αλλοδαπούς μαθητές. Στη Θράκη, λόγω της ιδιαιτερότητας ύπαρξης του μουσουλμανικού στοιχείου, έχει αναπτυχθεί αξιόλογη παράδοση στη διδασκαλία μαθημάτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Επιπρόσθετα, στη Κρήτη από το 1996 λειτουργεί εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.), το οποίο προωθεί εκπαιδευτικά θέματα παλιννοστούντων και αλλοδαπών σε συνάρτηση με τις κοινωνικοοικονομικές πολιτικές, πολιτιστικές και εκπαιδευτικές συνθήκες στην Ελλάδα. Επιπλέον, παράγει διδακτικό υλικό για την διδασκαλία της Ελληνικής, ως Δεύτερης γλώσσας και τη διδασκαλία του ελληνικού πολιτισμού.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι η πρακτική εφαρμογή της θεωρητικής γνώσης διαπολιτισμικού περιεχομένου απασχολεί τους διδάσκοντες και επιτυγχάνεται με την παραγωγή εποπτικού διδακτικού υλικού και τη χρήση αποτελεσματικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Οι νέοι δάσκαλοι έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν τόσο θεωρητική όσο και πρακτική κατάρτιση καθώς και να συμμετέχουν σε συνέδρια και επιμορφώσεις.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στο μέλλον θα είναι απαίτηση όλων των εκπαιδευτικών, λόγω των μεταναστευτικών ροών και του πολιτισμικού πλουραλισμού και η ανάπτυξή της θα χαρακτηρίζεται από τη συνεχιζόμενη εισαγωγή νέων μαθημάτων και την εξειδίκευση στον τομέα της εφαρμογής καινοτόμων διδακτικών τεχνικών.

3.2 Το μάθημα «Ετερότητα και Αφήγηση»

Βασιζόμενα στα προαναφερθέντα στην τρέχουσα ενότητα θα γίνει αναφορά στο μάθημα του Λέκτορα κύριου Μάγου Κωνσταντίνου, «Ετερότητα και Αφήγηση», το οποίο διδάσκεται στο τρίτο έτος στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και συγκεκριμένα στο τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης. Το μάθημα αποσκοπεί στο να αξιοποιήσει την αφήγηση προωθώντας τη διαπολιτισμική επικοινωνία και ανταλλαγή. Ακόμη, στοχεύει στη γνωστική προσέγγιση της αφηγηματικής μεθόδου και της χρήσης της στην εκπαίδευση όπως και στην αξιοποίηση της αφήγησης ως μέσου προσέγγισης και γνωριμίας με τις διαφορετικές διαστάσεις της ετερότητας. Η ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στη χρήση της αφήγησης για την προώθηση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Τα τελευταία χρόνια η αφήγηση αποτελεί μια σημαντική τόσο εκπαιδευτική όσο και ερευνητική διάσταση σε ζητήματα προσέγγισης και ανάλυσης του δίπολου ταυτότητα – ετερότητα. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος οι φοιτήτριες/ες γνωρίζουν, ερευνούν και πειραματίζονται με διαφορετικές αφηγηματικές μορφές, οι οποίες εστιάζουν στην προσέγγιση των ετεροτήτων που συνυπάρχουν τόσο στον εκπαιδευτικό όσο και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Το μάθημα έχει θεωρητική και βιωματική διάσταση.

Οι ερευνητές στον τομέα της εναλλακτικής μάθησης τονίζουν τη σημασία του αφηγήματος στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Κατά τον Mezirow (2006) μπορούμε να αναθεωρήσουμε τις συνήθειές μας από το νου μας διαμέσου της επαναδόμησης των διηγημάτων μας. Τεχνικές όπως συζήτηση, περιπτωσιολογικές μελέτες, ομαδική δουλειά και παιχνίδια με αποδόσεις ρόλων προτείνονται στον εκπαιδευτή. Έτσι, δημιουργείται ένα κλίμα εμπιστοσύνης, γεγονός που βοηθάει τους εκπαιδευόμενους να εκφράσουν τις απόψεις τους ελεύθερα. (Magos,2011)

Η έρευνα περιλαμβάνει 3 κύκλους τεσσάρων ωρών ο καθένας. Στον πρώτο κύκλο κυριαρχεί το διάβασμα, η ανάλυση και ο προβληματισμός των συμμετεχόντων πάνω σε ήδη γραμμένα αφηγήματα σχετικά με την ετερότητα. Στο δεύτερο κύκλο οι φοιτητές ακούν και συνδιαλέγονται σχετικά με τα λεκτικά αφηγήματα, που διανέμονται από ειδικούς καλεσμένους οι οποίοι έχουν εμπειρία από κάποια είδη διαφορετικότητας. Τέλος, στον τρίτο κύκλο οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να

μιλήσουν για τους εαυτούς τους και να ανταλλάξουν απόψεις για τη διαφορετικότητα. Η ανταλλαγή συναισθημάτων και εμπειριών που σχετίζονται με την κατάσταση της διαφορετικότητας, όπως αυτή διαφαίνεται από κάθε άτομο αποτελεί το αντικείμενο του κύκλου. (Magos,2011)

Επιπρόσθετα, όσον αφορά την αξιολόγηση του μαθήματος, γίνεται μέσα από ένα σύνολο εργασιών. Οι εργασίες συνδέονται με την αξιοποίηση διαφορετικών μορφών αφηγήσεων στην προσέγγιση ζητημάτων ταυτότητας- ετερότητας. Συγκεκριμένα, η παρακολούθηση του μαθήματος στη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2010-2011, οι εργασίες που έθεσε ο καθηγητής ήταν στο σύνολό τους τέσσερις (4). Η πρώτη εργασία, απαιτούσε να επιλέξουμε 2 στίχους από κάποιο ποίημα ή ακόμα και τραγούδι, να πραγματοποιηθεί ανάλυση των στίχων αυτών και να αναφερθεί ο λόγος της επιλογής των συγκεκριμένων στίχων, αν μας εκφράζουν και τι σκεφτόμαστε όταν τους μελετούμε. Η δεύτερη εργασία ήταν να μελετήσουμε από ένα λογοτεχνικό βιβλίο, το μονόλογο ενός ανθρώπου που βιώνει κάποια μορφή ετερότητας. Αυτό το κομμάτι του μονολόγου καλούμασταν να το σχολιάσουμε, να αιτιολογήσουμε την επιλογή του συγκεκριμένου κομματιού αλλά και της συγκεκριμένης μορφής ετερότητας. Στην τρίτη εργασία αφηγούμαστε την προσωπική μας ετερότητα. Τέλος, στην τέταρτη εργασία συμμετείχαμε σε μια έρευνα, σκοπός της οποίας ήταν η ενθάρρυνση της ανάπτυξης της εμπειρικής μάθησης. Η έρευνα αυτή είχε στόχο τη συνέντευξη από κάποιο άτομο, το οποίο έχει βιώσει ή βιώνει ακόμα και σήμερα μια μορφή ετερότητας.

Β' ΜΕΡΟΣ:
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Σκοπός της έρευνας

Η Πτυχιακή εργασία έχει ως σκοπό να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο οι Φοιτήτριες/ες του 6ου εξαμήνου προσέγγισαν το θέμα της ετερότητας μέσα από τις εργασίες τους στα πλαίσια του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», 6ου εξαμήνου, το οποίο διδάσκεται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας από τον Λέκτορα κ. Μάγο Κωνσταντίνο.

Συγκεκριμένα, η προσέγγιση αυτή εξετάζεται πρώτον, μέσα από άτομα που οι Φοιτήτριες/ες επέλεξαν να πάρουν συνέντευξη με θέμα την Ετερότητα που βίωσαν ή βιώνουν ακόμα και σήμερα και δεύτερον, μέσα από τις προσωπικές εμπειρίες ετεροτήτων που αφηγούνται οι ίδιες οι Φοιτήτριες/ες.

2. Διατύπωση Ερευνητικών Ερωτημάτων

Μέσα από την παρούσα έρευνα πρόκειται να ερευνηθούν τα παρακάτω ερωτήματα:

α) Με ποιο τρόπο οι Φοιτήτριες/ες προσέγγισαν την ετερότητα στις εργασίες τους στα πλαίσια του μαθήματος, 6ου εξαμήνου, «Ετερότητα και Αφήγηση»; Από ποια δηλαδή άτομα επέλεξαν να πάρουν συνέντευξη και για ποιο λόγο;

β) Ποιες μορφές ετερότητας αφηγούνται οι Φοιτήτριες/ες για τον εαυτό τους;

3. Ερευνητικό υλικό

Το υλικό της έρευνας περιλάμβανε 283 εργασίες των Φοιτητριών/ων του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», το οποίο διδάσκεται από τον Λέκτορα Μάγο Κ. , 6^{ου} εξαμήνου από το ακαδημαϊκό έτος 2008 έως το 2010. Για τη μελέτη των εργασιών τους, δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα πρώτον, στις συνεντεύξεις από άτομα που βίωσαν ή βιώνουν ακόμα και σήμερα κάποια μορφή ετερότητας και δεύτερον, στις προσωπικές εμπειρίες ετεροτήτων που αφηγούνται οι ίδιες οι Φοιτήτριες/ες .

4. Κριτήρια αξιολόγησης συνεντεύξεων

Από τις 283 συνεντεύξεις, οι 10 μόνο ήταν αυτές που με άγγιξαν και τις θεώρησα ως σημαντικές και ενδιαφέρουσες. Η επιλογή μου αυτή βασίζεται σε κάποια συγκεκριμένα κριτήρια και θεωρώ ότι είναι σημαντικοί παράγοντες για την επιτυχής διεκπεραίωση αυτών των ερευνών που έγιναν μέσω της συνέντευξης. Παρακάτω, αναλύονται αυτά τα κριτήρια, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα παραδείγματα, αιτιολογώντας με αυτόν τον τρόπο τη σκέψη μου.

Ένα πρώτο και σημαντικό κριτήριο είναι ότι οι φοιτήτριες- ερευνήτριες στις συνεντεύξεις τους παρουσιάζονται όσο το δυνατόν περισσότερο επαγγελματίες. Κατέχουν βασικές γνώσεις και γνωρίζουν τις ερωτήσεις που προβαίνουν, καθώς η διατύπωση των ερωτήσεων δεν αποτελεί εύκολη διαδικασία. Επίσης, ένα θετικό στοιχείο τους είναι ότι δείχνουν ικανές καθώς καλλιεργούν ένα φιλικό κλίμα μεταξύ των ίδιων και του Υποκειμένου. Οι ερευνήτριες είναι δεκτικές, ευχάριστες και ευαίσθητες απέναντι στην διαφορετικότητα που ζουν οι άνθρωποι από τους οποίους επέλεξαν να πάρουν συνέντευξη. Για αυτό το λόγο και στην συνέντευξη με τον αριθμό 145, ο συνεντευξιαζόμενος ένιωθε πολύ άνετα και φιλικά απέναντι στην φοιτήτρια- ερευνήτρια και αυτό φαίνεται επειδή θέλησε από μόνος του να περιγράψει κάποιες επιπλέον εμπειρίες που έζησε σχετικά με το πρόβλημα του. Βλέπουμε λοιπόν, η πραγματοποίηση μιας συνέντευξης από κάποιον δεν είναι μια εύκολη διαδικασία, το να διατυπώσεις τις ερωτήσεις και να τελειώσεις εκεί. Για να είναι επιτυχής αυτή η διαδικασία χρειάζεται έναν καλό ερευνητή που θα δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη δημιουργία οικείου κλίματος.

Ένα άλλο σημαντικό κριτήριο είναι ότι σε μια συνέντευξη, σημαντικό είναι να υπάρχει μια μικρή εισαγωγή και το πιο ιδανικό θα ήταν οι πρώτες ερωτήσεις να είναι εύκολες και ευχάριστες. Με αυτόν τον τρόπο χτίζεται μια φιλική και υγιή σχέση ανάμεσα στον ερευνητή και τον συνεντευξιαζόμενο. Έτσι λοιπόν και στην συνέντευξη με τον αριθμό 27, η φοιτήτρια- ερευνήτρια κάνει μια μικρή εισαγωγή πριν ξεκινήσει τη συνέντευξη, δίνοντάς μας περιληπτικά την ταυτότητα του ατόμου από το οποίο πρόκειται να πάρει συνέντευξη. Συγκεκριμένα, το άτομο με το οποίο θα συζητήσει είναι ο Χρήστος, ο οποίος εργάζεται ως κομμωτής, είναι 22 χρονών,

ζει στη Θεσσαλονίκη και η ετερότητά του αφορά την ομοφυλοφιλία. Στην αρχή της συνέντευξης, η φοιτήτρια ευχαριστεί τον Χρήστο που δέχτηκε να της μιλήσει και να της δώσει μια συνέντευξη. Στη συνέχεια, η φοιτήτρια συστήνεται με τον συνεντευξιαζόμενο « *Είμαι η ... Να ξεκινήσω με μια ερώτησή μου για να σε κάνω να αισθανθείς λίγο πιο άνετα... Θα ήθελες να μου πεις λίγο, πως ήταν η παιδική σου ηλικία;*». Βλέπουμε λοιπόν, ότι η φοιτήτρια με τις εύκολες και ευχάριστες ερωτήσεις που κάνει στο Χρήστο επιθυμεί να δημιουργήσει ένα άνετο και φιλικό κλίμα μεταξύ τους. Ωραία εισαγωγή επίσης η υπάρχει και στις άλλες συνεντεύξεις όπως είναι οι συνεντεύξεις με τους αριθμούς 142, 146, 59, 217, 169, 20. Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν, η συνέντευξη παίρνει τη μορφή ευχάριστης συνομιλίας μέσα στην οποία οι ερωτήσεις υποβάλλονται και απαντώνται κατά τρόπο φυσικό. Κάνει τον ερωτώμενο να αισθάνεται ότι είναι ισότιμος συνομιλητής και ότι μπορεί να ανταλλάξει μαζί του ιδέες και απόψεις. Οι φοιτήτριες- ερευνήτριες καταβάλλουν ιδιαίτερη προσοχή και έτσι η συνέντευξη δεν παίρνει ένα χαρακτήρα ανάκρισης.

Ακόμη, ένα σημαντικό κριτήριο είναι ότι τα θέματα που επέλεξα είναι διαχρονικά, ενδιαφέροντα και πρωτότυπα. Αρχικά, οι 3 από τις 10 συνεντεύξεις αναφέρονται στην μετανάστευση που έζησαν κάποιοι άνθρωποι και βίωσαν μέσα από αυτό τον ρατσισμό, την προκατάληψη και την μη αποδοχή τους από τον υπόλοιπο λαό. Ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι στη συνέντευξη με τον αριθμό 20, η φοιτήτρια παίρνει συνέντευξη από την γιαγιά της, η οποία μας μιλά για τις δυσκολίες που αντιμετώπισε κατά τη διάρκεια της μετανάστευσής της στη Γερμανία τη δεκαετία του 60'. Αυτό δείχνει ότι οι δυσκολίες, ο ρατσισμός και η μη αποδοχή των ξένων σε μια χώρα υπήρχε από παλιά και δεν είναι κάτι το οποίο συμβαίνει τα τελευταία χρόνια.

Επίσης, ένα ενδιαφέρον θέμα είναι οι 2 συνεντεύξεις που επέλεξαν οι φοιτήτριες-ερευνήτριες να πάρουν από δυο ομοφυλόφιλους άντρες. Διαβάζοντας τις συνεντεύξεις αυτές μου δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσω καλύτερα έναν ομοφυλόφιλο καθώς θεωρώ ότι στο μέλλον θα υπάρχουν ομοφυλοφιλικές οικογένειες και θα είναι αναγκαίο ως εκπαιδευτικός να θωρακίσω αυτά τα παιδιά τέτοιων οικογενειών από άσχημες συμπεριφορές αλλά και να μάθω στους μαθητές μου να μην είναι ρατσιστές απέναντι σε καμία μειονότητα.

Επιπρόσθετα, ένα πρωτότυπο θέμα που εντάσσεται στα πλαίσια αυτού του κριτηρίου είναι η συνέντευξη με την μοναχή Θεοκλήτη. Η συνέντευξη αυτή μας δίνει τη δυνατότητα να γνωρίσουμε τη μοναστική ζωή αλλά και τη ζωή που έκανε η μοναχή πριν μπει στο μοναστήρι. Ήταν μια διαφορετική συνέντευξη από το συνηθισμένο και τα λόγια της μοναχής μας γέμισαν με χαρά, ηρεμία και αγάπη.

Αξίζει ακόμα να αναφερθώ και σε ένα κριτήριο των φοιτητριών που είναι οι επιτυχείς και εύστοχες ερωτήσεις τους. Οι ερωτήσεις που τίθενται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης κατατάσσονται σε δυο είδη: Στις «κλειστές» και «ανοιχτές» ερωτήσεις. Κλειστές είναι αυτές που επιδέχονται οποιουδήποτε τύπου απαντήσεις και που μας δίνουν τη δυνατότητα να παρουσιάσουμε απόψεις, γεγονότα, να περιγράψουμε καταστάσεις, συναισθήματα και λοιπά. Στην προκειμένη περίπτωση, οι ερωτήσεις στις συνεντεύξεις είναι ανοιχτού τύπου και προσφέρονται για την ανάπτυξη μιας συζήτησης και μέσα από αυτές μπορούν να διερευνηθούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του συνεντευξιαζόμενου. Οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις αποτελούν ευκαιρία για τον ίδιο τον συνεντευκτή να οδηγήσει το ενδιαφέρον της συζήτησης εκεί που θέλει, να ελέγχει τις πληροφορίες που θέλει να συλλέξει, να δώσει νοήματα και να δημιουργήσει την εικόνα που επιθυμεί. Μερικά παραδείγματα τέτοιων ερωτήσεων που τέθηκαν στις συνεντεύξεις είναι:

- *« Θα ήθελες να μου πεις λίγο, πως ήταν η παιδική σου ηλικία;»*
- *« Θέλεις λίγο να μου πεις, τότε όταν αρχίσεις να το συνειδητοποιείς, πως αισθάνθηκες; Φοβήθηκες;»*
- *«Θεωρείς ότι η ζωή σου είναι εύκολη; Αντιμετωπίζεις δυσκολίες στην καθημερινότητά σου;»*

Επιπλέον, ένα σημαντικό κριτήριο είναι ότι οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους συνεντευξιαζόμενους ήταν επαρκείς. Οι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν σε όλες τις ερωτήσεις των φοιτητριών και δεν έδειξαν στιγμές αμηχανίας ούτε προσπάθησαν να αποφύγουν κάποια ερώτηση. Οι απαντήσεις τους ήταν ολοκληρωμένες, με πολλές περιγραφικές λεπτομέρειες. Ήταν όλοι πρόθυμοι να αναπτύξουν τα συναισθήματά τους για τα γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή τους, να μοιραστούν το πρόβλημά τους, την αγωνία τους για το μέλλον, αλλά ακόμα δεν δίστασαν να απαντήσουν και σε πολύ προσωπικά τους θέματα. Σε αυτό βοήθησε και οι

φοιτήτριες- ερευνήτριες που από την αρχή των συνεντεύξεων δημιούργησαν ένα φιλικό και ήρεμο περιβάλλον, μέσα στο οποίο οι συνεντευξιαζόμενοι ένιωθαν άνετα. Ένα πρώτο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η συνέντευξη του ομοφυλόφιλου (συνέντευξη με αριθμό 142) , ο οποίος , σύμφωνα με αυτά που μας λέει η φοιτήτρια στην ενότητα του σχολιασμού της συνέντευξης, ο Β. ήταν ιδιαίτερα άνετος στις απαντήσεις του και ήξερε ακριβώς τι ήθελε να πει, γεγονός που διευκόλυνε ακόμη περισσότερο τη συνέντευξη. Αντίστοιχο παράδειγμα είναι στην συνέντευξη με την μοναχή Θεοκλήτη. Η μοναχή δεν αρνήθηκε και απάντησε σε πολλές από τις ερωτήσεις, οι οποίες αναφέρονταν σε πολύ προσωπικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, στην ερώτηση «Δεν νοιώσατε δηλαδή κάποιες στιγμές αμφιβολίας για την επιλογή σας, να σκεφτείτε γιατί το κάνω;», η μοναχή δεν αισθάνθηκε αμήχανα και έδωσε την απάντησή της αμέσως χωρίς να την προσπεράσει. Επίσης, στην ερώτηση «Γιατί μια νέα κοπέλα επιλέγει το μοναστήρι;», η μοναχή Θεοκλήτη μας απαντά: «Νομίζω είναι από αυτά τα γεγονότα της ζωής που είναι ανεξήγητα. Θα σου χει τύχει κάποιος φίλος να σου πει ότι γνώρισα έναν άνθρωπο, φεύγω και από την Ελλάδα, φεύγω από τους δικούς μου, δεν έχει νόημα η ζωή μου χωρίς αυτό. Ένα τέτοιο φαινόμενο είναι ανεξήγητο για τους φίλους, πόσο μάλλον γιατί κάποιος γίνεται ξαφνικά μοναχός».

Ουσιαστικό κριτήριο μπορεί να θεωρηθεί η λογική αλληλουχία που υπάρχει στις συνεντεύξεις. Οι φοιτήτριες- ερευνήτριες αρχικά αναφέρονται στην παιδική ηλικία των συνεντευξιαζόμενων, με σκοπό να μάθουμε για το οικογενειακό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγάλωσαν. Στη συνέχεια, περνάνε στην προσωπική ζωή, όπου εκεί μαθαίνουμε για το αν είναι παντρεμένος/η ή όχι, αν έχει παιδιά και τέτοιου είδους προσωπικά ζητήματα. Έπειτα, περνάνε στον κοινωνικό περίγυρο, δηλαδή το πώς η κοινωνία και οι συμπολίτες αντιμετωπίζουν την ετερότητα του συνεντευξιαζόμενου, ποιες είναι οι αντιδράσεις τους, αν υπάρχει κάποια βοήθεια από αυτούς και άλλες παρόμοιες ερωτήσεις. Στη συνέχεια, κάνουν λόγο για την επαγγελματική τους ζωή, για το που δουλεύουν, αν δυσκολεύτηκαν να βρουν δουλειά, αν είναι άνεργοι λόγω της ετερότητάς τους. Τέλος, αναφέρονται γύρω από την τωρινή τους κατάσταση, πως είναι τώρα και τι προσδοκούν να γίνει στο μέλλον.

Καταληκτικά, κρίνεται αναγκαίο να υπογραμμιστεί ότι σημαντικό κριτήριο είναι ότι και οι 10 συνεντεύξεις τηρούν πλήρως τα χαρακτηριστικά της ημιδομημένης

συνέντευξης. Συγκεκριμένα, υπάρχει ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων, όπου ο φοιτητές- ερευνήτριες έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τη σειρά των ερωτήσεων, να τροποποιήσουν το περιεχόμενο των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο αλλά και να προσθέσουν ή να αφαιρέσουν ερωτήσεις και θέματα για συζήτηση. Μέσα από την ημιδομημένη συνέντευξη, οι φοιτητές- ερευνήτριες αποκτούν μια λεπτομερή εικόνα για τις πεποιθήσεις, τις στάσεις και τις απόψεις ενός ατόμου για ένα θέμα.

Οι συνεντευξιαστές προσπαθούν να εμπλουτίσουν τη συζήτηση, ενώ το διάγραμμα της ημι- δομημένης συνέντευξης καθοδηγεί και δεν υπαγορεύει την πορεία της. (Αβραμίδης και Καλυβά, 2006)

Η ποιοτική ημι-δομημένη συνέντευξη είναι ένα ευέλικτο και δυναμικό εργαλείο, το οποίο είναι κατευθυντικό, μη αυστηρά δομημένο και τυποποιημένο, με ερωτήσεις που επιδέχονται ανοιχτού τύπου απαντήσεις.

5. Οι δέκα καλύτερες συνεντεύξεις

Η συνέντευξη κατέχει εξέχουσα θέση ανάμεσα στις ερευνητικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται στις κοινωνικές επιστήμες και στις επιστήμες της συμπεριφοράς. Αποτελεί βασικό εργαλείο ποιοτικής έρευνας, το οποίο δίνει στον ερευνητή πολλές δυνατότητες διερεύνησης των θεμάτων που τον απασχολούν. Η συνέντευξη μπορεί να εμβαθύνει και να φθάσει σε σημεία, στα οποία άλλα εργαλεία είναι δύσκολο να προσεγγίσουν και αποτελεί εκείνο το εργαλείο, το οποίο επιτρέπει στον ερευνητή να διερευνήσει σκέψεις, αξίες, προκαταλήψεις, στάσεις, συναισθήματα, εμπειρίες, απόψεις και αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων ελεύθερα και σε βάθος. (Ιωσσηφίδης, 2003- Αβραμίδης και Καλυβά, 2006)

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω , στα πλαίσια του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», μας ζητήθηκε από τον καθηγητή κύριο Μάγο Κ., να χρησιμοποιήσουμε την μέθοδο της συνέντευξης προκειμένου να συλλέξουμε πληροφορίες για τις

εμπειρίες και τις απόψεις των ανθρώπων που βιώνουν κάποιες μορφές ετερότητας , όπως, φυλετική ,εθνική, πολιτισμική , θρησκευτική και άλλες.

Οι συνεντεύξεις που μελέτησα στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας ήταν συνολικά 283 και περιελάμβαναν το ακαδημαϊκό έτος 2008 έως το 2010. Από τις 283, 10 θεώρησα πιο σημαντικές για μένα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι υπόλοιπες δεν ήταν εξίσου καλές και ενδιαφέρουσες.

Στις 10 αυτές συνεντεύξεις, οι άνθρωποι μας αφηγούνται τις εμπειρίες της ζωής τους ξεκινώντας από τα παιδικά τους χρόνια έως την τωρινή τους κατάσταση. Μας ανοίγουν την καρδιά τους και μας λένε με πολύ πόνο και θλίψη για την άδικη συμπεριφορά που δέχτηκαν από τους συμπολίτες τους και την κοινωνία. Επιπλέον, μας περιγράφουν την ετερότητα που βίωσαν ή βιώνουν μέχρι και σήμερα.

Πιο αναλυτικά, η συνέντευξη με τον αριθμό 20, αναφέρεται σε μια ηλικιωμένη γυναίκα, η οποία μας αφηγείται την εμπειρία της ως μετανάστης στην Γερμανία και την ετερότητα που βίωσε ως Ελληνίδα σε μια ξένη χώρα.

Στην συνέντευξη με αριθμό 146, μιλά μια γυναίκα που είναι χωρισμένη με τον άντρα της εδώ και πάρα πολλά χρόνια και μεγαλώνει την κόρη της μόνη της. Περιγράφει τις δύσκολες καταστάσεις που αντιμετώπισαν.

Οι συνεντεύξεις με τους αριθμούς 142 και 27, αφορούν τα συναισθήματα δυο ομοφυλόφιλων ανδρών, απέναντι στον ρατσισμό της σημερινής κοινωνίας. Η καχυποψία, η καταπίεση και η κοινωνική κατακραυγή ακολουθούν ανέκαθεν τους ομοφυλόφιλους, οι οποίοι συχνά ξεχνάμε ότι είναι «απλοί» άνθρωποι και στο μόνο που διαφέρουν είναι οι ερωτικές τους επιλογές. Από ότι μας λένε οι δύο άντρες, κάποιους τους αποδέχονται ακριβώς για αυτό που είναι, άλλοι όμως θεωρούν ότι έχουν μια «αρρώστια» που μολύνει την κοινωνία και που πρέπει να γιατρευτούν. Διαβάζοντας αυτές τις δυο συνεντεύξεις διαπίστωσα ότι είναι ενδιαφέρουσες και ότι αξίζει να ακουστούν τα συναισθήματα και οι απόψεις των δυο αντρών.

Εν συνεχεία, τη συνέντευξη με τον αριθμό 180, δίνει ένας άνθρωπος που πάσχει από Αλφισμό. Δέχθηκε την απόρριψη λόγω της ιδιαιτερότητάς του στον επαγγελματικό τομέα αλλά και γενικότερα στο ευρύτερο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον του.

Στην συνέντευξη με τον αριθμό 109, το λόγο λαμβάνει μια γυναίκα, η οποία έχει κάποια περιττά κιλά και για αυτό το λόγο αντιμετωπίζει προβλήματα πρώτον, στην

προσωπική της ζωή καθώς ο σύζυγος της την χώρισε λόγω των περιττών κλών και δεύτερον, στον κοινωνικό της περίγυρο, ο οποίος ήταν σκληρός απέναντί της και η γυναίκα ήταν αναγκασμένη να δέχεται τα βλέμματα και τα σχόλια των άλλων, χωρίς αυτοί να υπολογίσουν την ψυχροσύνθεσή της. Μας εξομολογείται ότι νιώθει απίστευτη μοναξιά και δεν έχει εμπιστοσύνη σε κανέναν πλέον. Πιστεύει ότι όλοι κρατούν μια επικριτική στάση απέναντί της και αυτή η κατάσταση την ενοχλεί πάρα πολύ.

Στη συνέχεια, στην συνέντευξη με τον αριθμό 145, ο συνεντευξιαζόμενος είναι ένα 18 χρόνο αγόρι, το οποίο συγκεντρώνει αρκετές μορφές ετερότητας. Είναι Ρομά, δηλαδή ανήκει σε μια μειονοτική ομάδα. Ωστόσο, αποτελεί ετερότητα και για την ίδια την μειονοτική ομάδα, καθώς συνεχίζει να πηγαίνει στο σχολείο. Επιπλέον, έχει ένα πρόβλημα στο πόδι εκ γενετής, κάτι που αποτελεί ετερότητα, μέσα σε μια κοινωνία όπου οι περισσότεροι άνθρωποι γεννιούνται χωρίς ανάλογο πρόβλημα και παρόλα αυτά ασχολείται με τον αθλητισμό. Ακριβώς το γεγονός αυτό, πως συγκεντρώνει δηλαδή στο πρόσωπο του αυτές τις μορφές ετερότητας αλλά και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τις δυσκολίες που συναντά, ήταν οι λόγοι για τους οποίους επέλεξα την συνέντευξη αυτή ως μια από τις καλύτερες.

Προχωρώντας, η συνέντευξη με τον αριθμό 59, αναφέρεται σε ένα περιστατικό όπου κυριαρχεί ο ρατσισμός και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό. Η συνεντευξιαζόμενη μας περιγράφει την απαράδεκτη στάση των Γάλλων φοιτητών απέναντι στους φιλοξενούμενους φοιτητές. Κανείς δεν έχει το δικαίωμα να αποκλείσει κανένα από το δικαίωμα της μάθησης από τη στιγμή μάλιστα που το αξίζει, το δικαιούται και προσπαθεί για αυτό. Διαβάζοντας τη συνέντευξη, διαπιστώνουμε πως υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ των φοιτητών στα πανεπιστήμια και ειδικά απέναντι σε «ξενόφερτους» φοιτητές.

Επιπρόσθετα, στην συνέντευξη με τον αριθμό 182, ο συνεντευξιαζόμενος δεν πήγε ποτέ του σχολείο, δεν ξέρει να διαβάζει, να γράφει και να κάνει μαθηματικούς υπολογισμούς. Μας περιγράφει δηλαδή την ταυτότητα του αναλφάβητου και το πώς νιώθει ο ίδιος. Σε κάποιο σημείο λέει τα εξής: « *Νόμιζαν ότι επειδή δεν ξέρω γράμματα, δεν μπορώ να πω αυτό που θέλω, ότι είμαι λίγο χαζός, ότι δεν με «κόβει» και πολύ, κάποιοι έβρισκαν ευκαιρίες και μου κάνανε διάφορες πλάκες».*

Αποτέλεσμα είναι τα λόγια αυτά να στιγματίζουν το άτομο με ανεπιτηδειότητα, ασχετοσύνη και φυσική κατωτερότητα. Δημιουργείται η προκατάληψη για αναξιότητά του στην εκμάθηση γραμμάτων.

Τέλος, η συνέντευξη με την μοναχή Θεοκλήτη ήταν η μοναδική που είδαμε να προσεγγίζει μια ιδιαίτερη ετερότητα. Η αδελφή Θεοκλήτη μας ανοίγει την καρδιά της και μας αφηγείται πως ήταν η ζωή της πριν πάει στο μοναστήρι. Συγκεκριμένα, μας μιλά για τα παιδικά της χρόνια, τις σπουδές, τους φίλους, την οικογένειά της και στη συνέχεια για την απόφασή της να επιλέξει το μοναστικό βίο. Μας περιγράφει την ζωή της στο μοναστήρι καθώς και τη σχέση που έχει με την οικογένειά της τώρα. Τα λόγια της μοναχής Θεοκλήτης είναι τόσο γλυκά, που όποιος διαβάσει την συνέντευξή της, η ηρεμία και η γαλήνη θα τον κυριεύσουν στο πρόσωπό του.

6. Μια ενδεικτική συνέντευξη

Το μάθημα «Ετερότητα και Αφήγηση», 6^{ου} εξαμήνου του κύριου Μάγου Κ. ήταν το πρώτο της σχολής μου, που μου έδωσε την ευκαιρία να πραγματοποιήσω μια ερευνητική συνέντευξη. Την συνέντευξη έπρεπε να την πάρω από κάποιο άτομο που βιώνει κάποια μορφής ετερότητα.

Άκουγα από κάποιες συμφοιτήτριές μου ότι θα πραγματοποιήσουν συνέντευξη είτε από ένα μετανάστη είτε από ένα άτομο με ειδικές ανάγκες είτε από ένα άτομο με πρόβλημα υγείας. Εκείνη την ώρα προσπαθούσα να βρω κάποιο άτομο το οποίο να βιώνει μια ιδιαίτερη ετερότητα και που θα ήταν ενδιαφέρον να ακούσουμε το κάτι άλλο και ξεχωριστό που δεν το έχουμε γνωρίσει ακόμα. Ψάχνοντας λοιπόν, στο μυαλό μου ήρθε η ιδέα να πάρω συνέντευξη από μια μοναχή προκειμένου να προσεγγίσω το εκκλησιαστικό κομμάτι στην συνέντευξη. Κοντά στο χωριό μου, στους πρόποδες του Παρνασσού, υπάρχει το μοναστήρι της Ιεράς Μονής Ιερουσαλήμ, το οποίο είναι γυναικείο μοναστήρι. Πηγαίνω πολύ συχνά για να

εκκλησιαστώ και γνωρίζω προσωπικά τις μοναχές. Ήθελα να πάρω συνέντευξη από την μοναχή Θεοκλήτη για να μάθω για τη ζωή της πριν το μοναστήρι αλλά και κατά τη διάρκεια του μοναστικού βίου. Επέλεξα την μοναχή Θεοκλήτη γιατί είναι η πιο νέα στο μοναστήρι και δεν γνωρίζω για αυτήν πολλά πράγματα. Η συνέντευξη που πραγματοποίησα με την μοναχή Θεοκλήτη ήταν η εξής:

Φοιτήτρια: Από πού είστε;

Μοναχή: Μεγάλωσα σε ένα χωριό του νομού Λακωνίας, στα Πλύτρα.

Φοιτήτρια: Άλλα αδέρφια έχετε;

Μοναχή: Ναι, άλλα 2.

Φοιτήτρια: Πώς μεγαλώσατε; Μεγαλώσατε σε θρησκευτική οικογένεια; Μεγαλώσατε με κατηχητικό;

Μοναχή: Όχι, δεν έχει σχέση αυτό, γιατί οι θρησκευτικές οικογένειες δεν θέλουν τα παιδιά τους να γίνονται μοναχοί. Πηγαίναμε κάθε Κυριακή στην εκκλησία, δεν νηστεύαμε όμως τις Σαρακοστές. Σαρακοστή νήστεψα στο μοναστήρι. Κατηχητικό πήγαίνα σε φυσιολογικές δόσεις όπως τα περισσότερα παιδιά της επαρχίας.

Φοιτήτρια: Για πιο πράγμα προσευχόσασταν μικρή; Τώρα;

Μοναχή: Για ότι προσεύχεται το κάθε παιδί για τους γονείς, τους φίλους, για τα αδέρφια. Τώρα και πάλι για τους γονείς, τους φίλους, τους αγνώστους, τους προσκυνητές, που είναι αρκετοί, όχι μόνο για τον εαυτό μας. Γενικά, για την σωτηρία των ανθρώπων ψυχών και τη συγχώρεση.

Φοιτήτρια: Το παιδικό σας δωμάτιο είχε πολλά εικονίσματα;

Μοναχή: Όχι δεν είχα πολλά, μόνο ένα, την Παναγία με το Χριστό πάνω από το γραφείο μου.

Φοιτήτρια: Τι θέλατε να γίνετε μικρή;

Μοναχή: Καθηγήτρια ή δασκάλα.

Φοιτήτρια: Έχετε σπουδάσει;

Μοναχή: Ναι, έχω τελειώσει Φιλολογία Αθηνών.

Φοιτήτρια: Φίλους είχατε;

Μοναχή: Ναι είχα και στο σχολείο αλλά και στο πανεπιστήμιο αργότερα απέκτησα πολλές καλές φίλιες.

Φοιτήτρια: Από πόσων χρονών ήρθατε στο μοναστήρι;

Μοναχή: Από τα 24 χρόνια μου.

Φοιτήτρια: Γιατί μια νέα κοπέλα επιλέγει το μοναστήρι;

Μοναχή: Νομίζω είναι από αυτά τα γεγονότα της ζωής που είναι ανεξήγητα. Θα σου έχει τύχει κάποιος φίλος σου να σου πει ότι γνώρισα έναν άνθρωπο, φεύγω και από την Ελλάδα, φεύγω από τους δικούς μου, δεν έχει νόημα η ζωή μου χωρίς αυτό. Ένα τέτοιο φαινόμενο είναι ανεξήγητο για τους φίλους, πόσο μάλλον γιατί κάποιος γίνεται ξαφνικά μοναχός.

Φοιτήτρια: Ποιους αφήσατε πίσω; Η οικογένειά σας πώς αντέδρασε; Οι φίλοι;

Μοναχή: Οι γονείς μου είναι φοβεροί άνθρωποι και σέβονται αφάνταστα την

ελευθερία των παιδιών τους. Δεν ήθελαν να δω ότι στεναχωρήθηκαν. Στεναχωρήθηκαν θανατηφόρα αλλά αυτό το είπαν μετά, όταν πλέον ήταν χαρούμενοι γιατί διαπίστωσαν ότι στο μοναστήρι είμαι πολύ ευτυχισμένη. Κάποιες φίλες μου ακολούθησαν τον ίδιο δρόμο με εμένα και κάποιες είχαν μπει πριν από μένα.

Φοιτήτρια: Αρνείσαι τους ανθρώπους;

Μοναχή: Όχι δεν αρνείσαι τους ανθρώπους. Αναζητάς τον Θεό, ίσως με έναν μοναδικό τρόπο. Γιατί κι ο Θεός, θα μου πεις δε βρίσκεται και στον κόσμο; Βρίσκεται, ναι αμέ! Αλλά στο μοναστήρι είναι λίγο διαφορετικά. Δεν έρχεσαι με την πρώτη σκέψη στο μοναστήρι. Δεν σ' αρπάζουν και σε βάζουν μέσα. Και πάλι αν δεις και δεν κάνεις ή το είχες φανταστεί κάπως διαφορετικά, φεύγεις. Υπάρχει μια περίοδος δοκιμασίας 2-3 χρόνια, 4, ανάλογα.

Φοιτήτρια: Ο κόσμος πιστεύει ότι πίσω από μια μοναχή κρύβεται μια τραγική ιστορία.

Μοναχή: Άνθρωπος που έχει απογοήτευση, δεν μπορεί να σταθεί ένα 24ωρο στο μοναστήρι, να ακολουθήσει το πρόγραμμα. Μπορεί να παρηγορηθεί, να ενθαρρυνθεί. Είναι δύσκολη η καλογερική. Πρέπει να έχεις χαρά, να έχεις αισιοδοξία. Άμα είσαι απογοητευμένος δεν μπορείς να μείνεις ούτε για φιλοξενία 2 ημερών.

Φοιτήτρια: Υπήρξε ένα πρωινό, που είπατε δεν μπορώ να ζήσω στην κοινωνία και θα έρθω στο μοναστήρι;

Μοναχή: Όχι, όχι. Ήρθα στο μοναστήρι για άλλο λόγο και αισθάνθηκα ότι είναι τόσο πολύ ελκυστικό, τόσο θαυμάσιο, τόσο ανώτερο. Όταν κανείς βρίσκει έναν θησαυρό, θα πάει στον θησαυρό, δεν μπορεί να κάνει αλλιώς. Σαν νέος άνθρωπος ήθελα όλοι οι άνθρωποι να ναι ελεύθεροι και δεν μου αρέσει να υπάρχει ένα κομμάτι ανθρώπων που δεν είναι ελεύθεροι κάπου μέσα σε ένα μοναστήρι ή οπουδήποτε. Και έτσι έκανα την πρώτη επίσκεψη, να δω μια φίλη μου που ήταν εδώ, για την οποία έλεγαν ότι την παρέσυραν, κάτι έγινε και άλλα. Εγώ όμως διαπίστωσα ότι ήταν πανευτυχής και γελούσε με το παραμικρό.

Φοιτήτρια: Από την πρώτη στιγμή που μπήκατε είσατε χαρούμενη;

Μοναχή: Ναι, νομίζω ότι έχασα το μυαλό μου από την πρώτη στιγμή, πριν ακόμα γνωρίσω τις αδερφές.

Φοιτήτρια: Δεν νιώσατε δηλαδή κάποιες στιγμές αμφιβολίας για την επιλογή σας, να σκεφτείτε γιατί το κάνω;

Μοναχή: Όχι. Νομίζω ούτε ένα δευτερόλεπτο.

Φοιτήτρια: Είναι χαρά;

Μοναχή: Είναι Παράδεισος στη γη!!!

Φοιτήτρια: Το ότι δεν υπήρξε και δεν θα υπάρχει ένας άνθρωπος στο πλευρό σας για όλη σας τη ζωή;

Μοναχή: Συγγνώμη, δεν υπάρχει λόγος να υπάρχει άνθρωπος, διότι ο μοναχός έχει τον Θεό μέσα στην καρδιά του, δεν τον χρειάζεται στο πλευρό, τον έχει μέσα του, είναι ο τέλειος Νυμφίος της εκκλησίας, ποτέ δεν απογοητεύει.

Φοιτήτρια: Ενώ ο άνθρωπος απογοητεύει;

Μοναχή: Εμείς ακούμε τους ανθρώπους που έρχονται στο μοναστήρι. Συνήθως έρχονται να πουν τον πόνο τους, σπάνια έρχονται να πουν την χαρά τους. Στη χαρά ξεχνούν συνήθως τα θρησκευτικά πράγματα. Οπότε ακούμε πάρα πολύ πόνο και ο πόνος πάντα είναι από τους ανθρώπους.

Φοιτήτρια: Πώς ανακαλύψατε αυτό το μοναστήρι;

Μοναχή: Όπως είπα με την επίσκεψη που έκανα στη φίλη μου.

Φοιτήτρια: Πόσα χρόνια έχετε στο μοναστήρι;

Μοναχή: 24 χρόνια. Μέχρις στιγμής, τη μισή ζωή μου την έχω περάσει στο μοναστήρι.

Φοιτήτρια: Πώς είναι η ζωή σας εδώ; Ποιος είναι ο ρόλος του μοναχού;

Μοναχή: Ο ρόλος του μοναχού κατά κύριο λόγο είναι να μεταδίδει στους ανθρώπους την έννοια της υπέρβασης του θανάτου. Οι άνθρωποι σήμερα φοβούνται τον θάνατο, φοβούνται τρομακτικά τον θάνατο για αυτό και ζει με τέτοιο ειδωλολατρικό τρόπο, ακριβώς γιατί δεν θα σκεφτεί την αιωνιότητα και ζει για να περάσει καλά σήμερα. Εγώ εδώ λοιπόν, συμμετέχω στις πνευματικές δραστηριότητες, προσευχή πρωτίστως υπέρ όλου του κόσμου, την κατά Χριστό αγάπη και ταπείνωση καθώς επίσης και στις πρακτικές εργασίες του κάθε μοναστηριού. Εγώ για παράδειγμα αγιογραφώ συν της άλλης.

Φοιτήτρια: Ποιο χρώμα σας αρέσει;

Μοναχή: Μου αρέσουν όλα τα χρώματα και ο συνδυασμός τους μ αρέσει πάρα πολύ. Κανένα χρώμα δεν απορρίπτεται, αν και η αγιογραφία έχει συγκεκριμένα χρώματα. Δεν θα βάλει πολύ έντονα γαλάζια ή πολύ παιδικά σομόν χρώματα.

Φοιτήτρια : Τι σκέφτεστε όταν πλαγιάζετε;

Μοναχή: Συνήθως έναν απολογισμό της ημέρας.

Φοιτήτρια : Χαμογελάτε συχνά;

Μοναχή: Ναι αμέ! Άμα δεν χαμογελάς μάλλον θα είσαι άρρωστο, δεν νομίζεις;

Φοιτήτρια : Τώρα η σχέση με τους δικούς σας πώς είναι;

Μοναχή: Άριστοι! Έρχονται κατά διαστήματα να με επισκεφτούν και πιο σπάνια κατεβαίνω και εγώ στην πόλη για δουλειές συνήθως, βιαστικά, χωρίς χρόνο για πολλά-πολλά.

Φοιτήτρια : Όταν κατεβαίνετε στην πόλη, πως νιώθετε;

Μοναχή: Όπως είπα κατεβαίνω βιαστικά, μόνο για δουλειές. Το μόνο που επιθυμώ εκείνη την ημέρα είναι να προλάβω όλες μου τις δουλειές και να επιστρέψω στο μοναστήρι.

Φοιτήτρια : Τι στάση κρατάνε οι περαστικοί, οι συμπολίτες;

Μοναχή: Συνήθως σεβασμό.

Φοιτήτρια : Νιώσατε κάποια στιγμή να σας σχολιάζουν αρνητικά;

Μοναχή: Τη περίοδο κάποιων εκκλησιαστικών σκανδάλων κάποιος στο μετρό μου ζήτησε ...« κανένα οικοπεδάκι έχουμε;»

Φοιτήτρια : Περιγράψτε μας μια από τις πιο όμορφες στιγμές από τη ζωή σας στο μοναστήρι.

Μοναχή: Υπάρχουν πολλές όμορφες στιγμές εδώ στο μοναστήρι, όπως οι ήρεμοι και μοναχικοί περίπατοι στη φύση, στα μονοπάτια γύρω από το μοναστήρι και τη στιγμή που αγιογραφώ.

Φοιτήτρια : Υπάρχει κάποια άσχημη στιγμή που θα θέλατε να μας αναφέρετε;

Μοναχή: Πριν από 15 χρόνια το μοναστήρι μας έπιασε φωτιά. Ήταν καλοκαίρι και οι φωτιές στα βουνά της χώρας μας ήταν πολλές, δυστυχώς. Τότε ένιωσα πολύ φόβο μέσα μου και έλεγα 'Παναγία μου βοήθησέ μας'. Η πυροσβεστική δεν μπορούσε με τίποτα να σβήσει τη φωτιά με συνέπεια η φωτιά όλο και να κατευθύνεται προς το μοναστήρι. Η ηγουμένη μας τότε πήρε από το ιερό την εικόνα της Παναγίας μας και κρατώντας την στα χέρια της, την έδειχνε προς την κατεύθυνση της φωτιάς. Αμέσως η φωτιά άλλαξε κατεύθυνση, ο αέρας σταμάτησε και το μοναστήρι μας δεν κινδύνευε πια. Μόνο ο κήπος μας και οι καλλιέργειες μας καταστράφηκαν αλλά αυτά με τον καιρό πάλι έγιναν.

Φοιτήτρια : Αν δεν γινόσατε μοναχή, πώς φαντάζεστε τη ζωή σας εκτός μοναστηριού;

Μοναχή: Θα εξασκούσα το επάγγελμά μου, στο σχολείο κοντά στα παιδιά, που τόσο πολύ αγαπώ και θα ζούσα μια ήρεμη ζωή αλλά πάντα κοντά στη μοναστική ζωή.

Πάντα με απασχολούσε ένα μυστήριο και μια περιέργεια για το πώς έγινε μοναχή, τους λόγους για τους οποίους το αποφάσισε, ποιους άφησε πίσω, πως είναι τώρα η ζωή της στο μοναστήρι και πολλά άλλα ερωτήματα που έχω εδώ και πολύ καιρό και είναι ευκαιρία τώρα να απαντηθούν.

Αφού η απόφασή μου αυτή ήταν τελειωτική, την επόμενη μέρα και χωρίς χρονοτριβή επικοινωνήσα με το μοναστήρι και την αδερφή Θεοκλήτη. Στην τηλεφωνική επικοινωνία που είχαμε εξηγώ στην μοναχή το λόγο του τηλεφωνήματος, δηλαδή να της πάρω μια συνέντευξη γιατί αυτό θα με βοηθούσε στη υλοποίηση μιας εργασίας για το πανεπιστήμιο. Η μοναχή Θεοκλήτη απάντησε θετικά και δέχτηκε να με βοηθήσει και μου είπε ότι με περιμένει σύντομα να τα πούμε και ότι θα χαρεί πολύ να με συναντήσει.

Έφτασε η μέρα που θα πάω στο μοναστήρι και θα μιλήσω με την μοναχή Θεοκλήτη. Ήμουν ιδιαίτερα αγχωμένη και δεν ήμουν σίγουρη αν η προσπάθειά μου θα είχε επιτυχία. Μέχρι την τελευταία στιγμή σκεφτόμουν μήπως να τηλεφωνήσω να ακυρωθεί η όλη διαδικασία και να πάρω συνέντευξη από κάποιο άλλο άτομο. Η

καρδιά μου χτυπούσε πολύ δυνατά, όταν διάβαζα και ξανά διάβαζα τις ερωτήσεις που θα κάνω στην μοναχή. Σκεφτόμουν συνέχεια το γεγονός μήπως την φέρω σε δύσκολη θέση, μήπως αυτό δεν πρέπει να το ρωτήσω. Η μητέρα μου με καθησύχασε και μου είπε ότι όλα θα πάνε καλά γιατί η μοναχή Θεοκλήτη είναι ένας ήρεμος και γλυκός άνθρωπος, πάντα πρόθυμη να βοηθάει όλον τον κόσμο και τα νέα παιδιά.

Φτάνω στην πύλη του μοναστηριού και αποφασίζω να μπω μέσα. Ο εσωτερικός χώρος του μοναστηριού ήταν πραγματικά ένας μικρός παράδεισος, καταπράσινος με ανθισμένα ωραία λουλούδια. Η ατμόσφαιρα με γέμισε γαλήνη και ηρεμία. Η μοναχή Θεοκλήτη ήρθε και με καλωσόρισε. Επειδή με κατάλαβε πως ήμουν αγχωμένη, μου πρότεινε πριν πάμε να μιλήσουμε, να κάνουμε μια βόλτα στο χώρο του μοναστηριού. Πρώτα με ξενάγησε στο χώρο όπου αγιογραφούσε. Οι εικόνες ήταν πραγματικά υπέροχες. Έπειτα, κάναμε μια βόλτα στο περιβόλι του μοναστηριού και παράλληλα με ρωτούσε να της πω πως περνάω στο Βόλο και πως τα πάω με τα μαθήματα στην σχολή μου. Κατόπιν περάσαμε από την έκθεση που υπάρχει στο μοναστήρι για να μου δείξει τα καινούργια εικονογραφημένα βιβλία για παιδιά, μιας και γνωρίζει ότι σπουδάζω νηπιαγωγός.

Η βόλτα αυτή με έκανε να νοιώσω πολύ άνετη και με βοήθησε να ηρεμήσω από το άγχος που με κυριεύει. Στη συνέχεια, με οδήγησε στο αρχονταρίκι, στο χώρο δηλαδή που υποδέχονται τον κόσμο, προσφέροντας μου ζεστό καφέ και άλλα καλούδια. Σε αυτό το χώρο έχω καθίσει άπειρες φορές και τα γλυκά λόγια της ηγουμένης πάντα έρχονται στην μνήμη μου.

Η διαδικασία της συνέντευξης από την μοναχή Θεοκλήτη μπορώ να πω πως με δυσκόλεψε αρκετά καθώς η μοναχή Θεοκλήτη με παρακάλεσε να μην χρησιμοποιήσω την μέθοδο της μαγνητοφώνησης. Αυτό ήταν εντολή της ηγουμένης και φυσικά ήταν αποδεκτή εκ μέρους μου και σεβαστή. Η μοναχή ωστόσο, ήταν συνεργάσιμη και με βοήθησε πολύ στο να προλάβω την καταγραφή της συνέντευξης δια χειρός. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ένιωσα στιγμές αμηχανίας, ειδικά στο σημείο όπου ρωτάω γιατί μια νέα κοπέλα επιλέγει το μοναστήρι, ποια ήταν η αντίδραση της οικογένειάς της. Παράλληλα, φοβήθηκα πολύ για το ποια θα ήταν η αντίδραση της μοναχής όταν θα άκουγε την ερώτηση περί αμφιβολίας: « Δεν νοιώσατε κάποιες στιγμές αμφιβολίας για την επιλογή σας,

να σκεφτείτε γιατί το κάνω;». Αυτή την ερώτηση την παίδευα πολύ μέσα στο μυαλό μου. Να την κάνω ή να την προσπεράσω; Ωστόσο, τόλμησα και την έκανα. Η μοναχή πάντα γλυκιά και με το χαμόγελο, μου απάντησε πως ποτέ δεν ένιωσε αμφιβολία για την επιλογή της, ούτε για ένα δευτερόλεπτο.

Ένα άλλο θέμα που τυχόν να την έφερνα σε δύσκολη θέση ήταν ότι την ρώτησα να μου πει σχετικά με τα βλέμματα των συμπολιτών όταν κατεβαίνει στην πόλη για δουλειές. Φοιτήτρια: «Τι στάση κρατάνε οι περαστικοί, οι συμπολίτες;» Μοναχή: «Συνήθως σεβασμό.» Φοιτήτρια : «Νιώσατε κάποια στιγμή να σας σχολιάζουν αρνητικά;»

Μοναχή: «Τη περίοδο κάποιων εκκλησιαστικών σκανδάλων κάποιος στο μετρό μου ζήτησε ...« κανένα οικοπεδάκι έχουμε;» .

Στο σημείο αυτό θα μπορούσα να τονίσω ότι η αγάπη και η ευαισθησία που τρέφει για τα νέα παιδιά ήταν εμφανής στο πρόσωπό της. Χαιρόμουν να μιλάω με την μοναχή και δεν κατάλαβα πως πέρασε η ώρα. Όταν ήρθε η ώρα για να φύγω, η αδερφή με συγκίνησε πολύ όταν με γέμισε με δώρα, όπως κομποσκοίνι, μια εικόνα της Παναγίας και Αγιασμό.

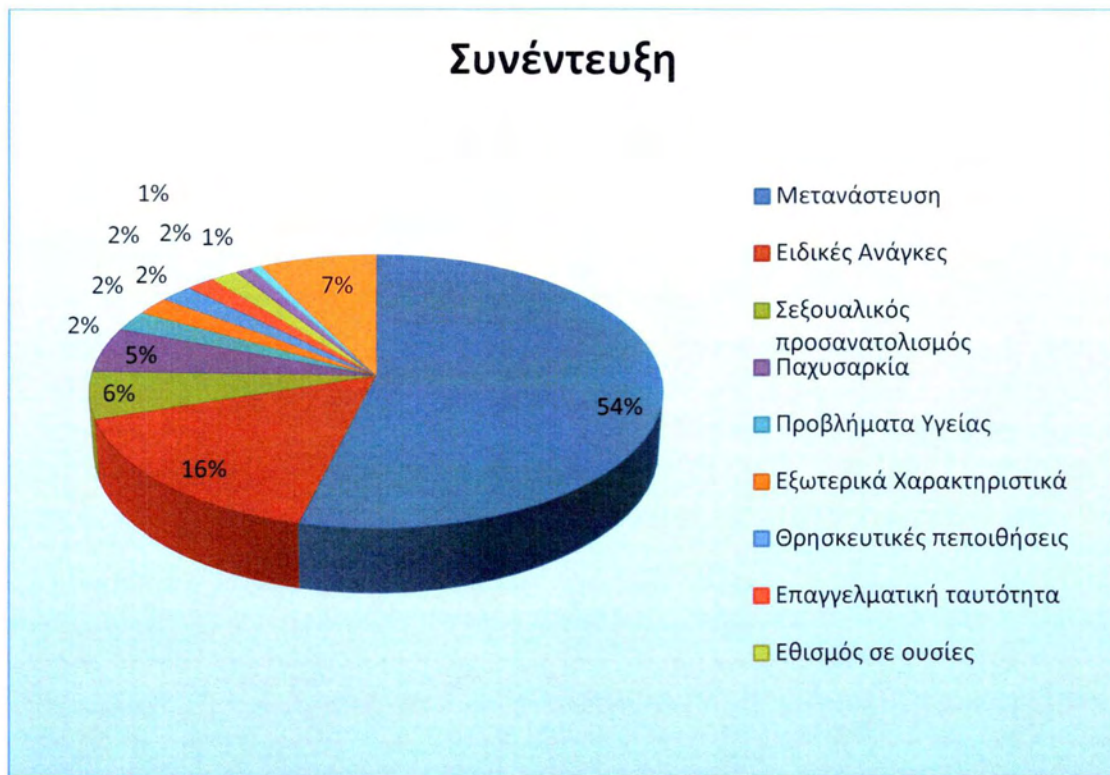
Καταληκτικά, αξίζει να υπογραμμιστεί ότι η εμπειρία που αποκόμισα με γέμισε γαλήνη, ηρεμία και μου μαλάκωσε τη θλίψη που είχα για τις ψυχρές μάντρες των μοναστηριών.

7. Αποτελέσματα – Συζήτηση αποτελεσμάτων

A. Συνεντεύξεις

Σε αυτή την ενότητα γίνεται μια εκτενής παρουσίαση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας μέσα από τα ποσοτική επεξεργασία των δεδομένων που δόθηκαν από τα υποκείμενα της έρευνας.

Αρχικά, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων που πήραν οι φοιτήτριες/ες από άτομα που βίωσαν ή βιώνουν μια μορφή ετερότητας, ενώ στην συνέχεια, θα αναλυθούν τα αποτελέσματα των προσωπικών ετεροτήτων που κατέθεσαν οι φοιτήτριες/ες.

Μελετώντας λοιπόν, το γράφημα 1 , παρατηρούμε ότι παρουσιάζει τα ποσοστά της μορφής ετερότητας ανθρώπων που επέλεξαν οι φοιτήτριες/ες να πάρουν συνέντευξη.

Πρώτη επιλογή τους με ποσοστό της τάξης του 54% πραγματοποίησαν συνέντευξη από Μετανάστες, δηλαδή από ανθρώπους που βίωσαν ή βιώνουν ακόμα και σήμερα το θέμα της μετανάστευσης και του ρατσισμού που αυτός συνεπάγεται.

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ότι η Μετανάστευση αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή, κατασκευάζοντας παράλληλα και τις ιδιαίτερες στάσεις του πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες.

Ο 20^ο αιώνας έχει χαρακτηριστεί ως «ο αιώνας της μετανάστευσης» διότι σημειώθηκαν οι σημαντικότερες πληθυσμιακές μετακινήσεις και αλλαγές στη σύνθεση του πληθυσμού (βίαιες ή ειρηνικές). Ένα μεγάλο ποσοστό από τα άτομα αυτά που μετακινούνται από χώρα σε χώρα οφείλεται σε οικονομικούς λόγους. Είναι μετανάστες, οι οποίοι αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον για αυτούς και τις οικογένειές τους. Οι μετακινήσεις αυτές στις ημέρες μας είναι τόσο συχνές και περιλαμβάνουν τέτοια πληθυσμιακά μεγέθη ώστε προκαλούν αντιδράσεις στο εσωτερικό των χωρών οι οποίες υποδέχονται τους μετανάστες.

Επιπροσθέτως, η Ελλάδα, χώρα κατ' εξοχήν αποστολής μεταναστών στο παρελθόν, απέκτησε, στη δεκαετία του 1990, ένα σημαντικό αριθμό μεταναστών (νόμιμων και μη). Το ρεύμα αυτό συνδέεται κυρίως με την πολιτική αλλαγή στην ανατολική Ευρώπη, ενώ υπάρχουν και μεγάλες μεταναστευτικές μειονότητες που προέρχονται από την Αφρική και την Ασία.

Η Ελληνική αγορά εργασίας εμφανίστηκε ελκυστική και οι λόγοι που ερμηνεύουν αυτή την εισροή είναι κυρίως η τεράστια διαφορά αμοιβών εργασίας, καθώς η κατώτατη αμοιβή εργασίας στην Ελλάδα, η οποία ήταν πολλαπλάσια εκείνης που επικρατούσε στις χώρες προέλευσης των μεταναστών.

Δεύτερη επιλογή, με ποσοστό 16%, οι φοιτήτριες/ες πραγματοποίησαν συνέντευξη από άτομα με ειδικές ανάγκες.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αποτελούν περίπου το 10% του συνολικού πληθυσμού. Είναι οι πολίτες με προσωρινές ή μόνιμες αναπηρίες, παραπληγικοί, τετραπληγικοί, ακρωτηριασμένοι, πολυμεταγγιζόμενοι, πάσχοντες από σκλήρυνση κατά πλάκας, τραυματίες με προσωρινές ανικανότητες και άλλα πολλά.

Όσον αφορά τις κοινωνίες, οι εποχές που απέρριπταν τα άτομα με ειδικές ανάγκες και υιοθετούσαν τις πιο απάνθρωπες συμπεριφορές απέναντί τους έχουν βέβαια παρέλθει. Τώρα πλέον έχει γίνει ευρύτατα αποδεχτό από όλους (διεθνείς οργανισμούς, κυβερνήσεις, κοινωνικούς φορείς κ.α.) ότι τα άτομα αυτά έχουν ίσα δικαιώματα και ίδιες υποχρεώσεις με όλους τους άλλους και ο βαθμός που

διασφαλίζεται αυτή η θεμελιώδης αρχή δείχνει και το πολιτιστικό επίπεδο που βρίσκεται κάθε χώρα. Η αναγνώριση των δικαιωμάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) είναι αδιαπραγμάτευτο συνταγματικό δικαίωμα κάθε πολιτισμένης κοινωνίας.

Εν συνεχεία, οι φοιτήτριες/ες θεώρησαν εξίσου ενδιαφέρον να πάρουν συνέντευξη και από άτομα που έχουν διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό από το σύνηθες. Το ποσοστό στην κατηγορία του σεξουαλικού προσανατολισμού είναι 6%. Οι ομοφυλόφιλοι σε πολλές χώρες στις περισσότερες εποχές, χλευάζονται αλλά και θεωρούνται άτομα ψυχικά διαταραγμένα. Στην αρχαία Ελλάδα ακόμη, παρατηρούνταν ομοφυλοφιλικές τάσεις ή ακόμα πιο σωστά διατυπωμένα, αμφιφυλοφιλικές. Η κοινωνία τότε επέτρεπε την αμφιφυλοφιλία, όμως αργότερα οι θρησκείες απαγόρευαν την ομοφυλοφιλία. Στην σημερινή Ελλάδα, η ομοφυλοφιλία αντιμετωπίζεται αρνητικά. Συγκεκριμένα, εξυβρίζονται καθημερινά με χυδαίες λέξεις και γενικά διαπομπεύονται. Παρά τις αλλαγές που έχουν επέλθει στην ελληνική κοινωνία, όπου η ομοφυλοφιλία δεν αντιμετωπίζεται πια σαν έγκλημα, οι ομοφυλόφιλοι δεν αισθάνονται καθόλου σίγουροι, για αυτό και αποκρύπτουν την ετερότητά τους. Πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι ο τρόπος με τον οποίο η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει τον διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό αλλάζει προς το καλύτερο. Στις μεγάλες πόλεις, Αθήνα και Θεσσαλονίκη, που είναι πιο ελεύθερες κοινωνίες, η ομοφυλοφιλία είναι μεγαλύτερη από την επαρχία. Παρόλα αυτά και σήμερα αποτελεί σοβαρό κοινωνικό στίγμα. Σήμερα, οι νεαροί ομοφυλόφιλοι εκδηλώνουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα πιο άνετα από ότι στο παρελθόν. Αυτό αποδίδεται στο ότι οι νέοι γονείς είναι πιο εξοικειωμένοι και λιγότερο συντηρητικοί και φοβικοί από τις παλαιότερες γενιές. Πιο συγκεκριμένα, συχνά οι γονείς υποψιάζονται ή γνωρίζουν τις προτιμήσεις του παιδιού τους και είτε απλώς περιμένουν να το ακούσουν είτε εθελουφλούν μπροστά τις ενδείξεις που έχουν.

Επόμενη επιλογή με ποσοστό 5% είναι το θέμα της παχυσαρκίας. Οι φοιτήτριες/ες επέλεξαν να πάρουν συνέντευξη από άτομα που βίωσαν ή βιώνουν αυτού του είδους ετερότητα.

Μια ματιά στη σύγχρονη πραγματικότητα έρχεται να αποδείξει ότι η παχυσαρκία είναι μια από τις διαδεδομένες διαταραχές της διατροφής στον δυτικό κόσμο και

μπορεί μάλιστα να θεωρηθεί ως η μάστιγα της σύγχρονης κοινωνίας. Πλήττει σήμερα τουλάχιστον το 15% του πληθυσμού και είναι καταλυτικός παράγοντας για πολλές νόσους. Αξίζει να τονιστεί ότι η παιδική παχυσαρκία είναι το σοβαρότερο πρόβλημα παγκοσμίως. Υπολογίζεται ότι ένα στα επτά παιδιά στην Γαλλία, ένα στα πέντε στην Ιταλία και ένα στα τέσσερα στην Ελλάδα έχουν υπερβολικό βάρος. Το πρόβλημα της παχυσαρκίας θεωρείται ένα από τα κυριότερα προβλήματα υγείας και συνδέεται άμεσα με τις καρδιοπάθειες, το καρκίνο, τον διαβήτη, τα αναπνευστικά και ψυχολογικά προβλήματα καθώς και άλλα προβλήματα υγείας.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα από τις/τους φοιτήτριες/ες κρίθηκε η συνέντευξη από άτομα που αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα υγείας. Το ποσοστό της επιλογής αυτής φθάνει στο 2%.

Το κυριότερο πρόβλημα υγείας των συνεντευξιαζόμενων ήταν ότι έπασχαν ή πάσχουν από καρκίνο. Η ομάδα του Πανεπιστημίου του Μάντσεστερ και η ομάδα του Πανεπιστημίου Βιλανόβα εκτιμούν ότι ο καρκίνος είναι νόσος που έχει να κάνει με το σύγχρονο τρόπο ζωής. Ισχυρίζονται ότι στην αρχαιότητα δεν υπήρχε καμία γενεσιουργό αιτία για καρκίνο. Η νόσος οφείλεται στη διατροφή, στις συνήθειες και στο περιβάλλον. Σήμερα, ο καρκίνος είναι η κυριότερη αιτία θανάτου στις ανεπτυγμένες χώρες, μετά τα καρδιακά νοσήματα. (Μαρία Παναγοπούλου, 2010)

Ένα από τα βασικότερα αίτια που προκαλούν καρκίνο είναι οι ψυχολογικές επιβαρύνσεις- Stress. Ο σύγχρονος άνθρωπος ζει κάτω από την επίδραση άγχους, αγωνίας, ανασφάλειας και άλλα εξωτερικά ερεθίσματα. Επιπλέον και άλλα προσωρινά πάθη (λύπη, θυμός, αλαζονεία, φθόνος, μίσος, ζήλεια, φιλαυτία) συμβάλλουν στη δημιουργία ψυχολογικών επιβαρύνσεων που επιδεινώνουν σοβαρά την υγεία του ατόμου. Το κάπνισμα θεωρείται εξίσου σημαντική αιτία καρκίνου. Είναι μια βαριά τοξική συνήθεια, χάρη στην οποία 2000 χημικές ουσίες εισέρχονται με την εισπνοή του καπνού στα σώματα των καπνιστών και μαζί κάποια ραδιενεργά στοιχεία. Το αλκοόλ, επίσης, αποτελεί ένα θανάσιμο ναρκωτικό που καταστρέφει την ανθρωπότητα εδώ και χιλιετίες γεγονός που συμβάλλει στη δημιουργία καρκίνου. Η αυξητική τάση των καρκινοπαθών τα τελευταία χρόνια ανά τον πλανήτη αποδίδεται και στη ραδιενέργεια. Τέλος, καρκίνο προκαλούν η μολυσμένη φύση, το ανθυγιεινό περιβάλλον και η κακή διατροφή.

Επιπρόσθετα, στο ίδιο ποσοστό του 2% βρίσκονται και θέματα συνεντεύξεων όπως εξωτερικά χαρακτηριστικά, θρησκευτικές πεποιθήσεις, επαγγελματική ταυτότητα και εθισμό σε ουσίες.

Πολλοί από τους συνεντευξιζόμενους προβληματίζονται και νιώθουν διαφορετικοί λόγω της εξωτερικής τους εμφάνισης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό του νανισμού. Παρά τη συνηθισμένη ποικιλία ύψους που παρατηρούμε στους ανθρώπους γύρω μας, οι νάνοι ξεχωρίζουν λόγω του ασυνήθιστα μικρού ύψους τους και του μικρού αριθμού τους.

Εδώ εντάσσεται και ο εθισμός σε ουσίες. Οι συνεντευξιζόμενοι είχαν εθιστεί στις ναρκωτικές ουσίες και στο αλκοόλ. Ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι καταφεύγουν στα ναρκωτικά και όσο περνούν τα χρόνια, μαζί με τον αριθμό των χρηστών, αυξάνονται και οι θάνατοι από την χρήση ναρκωτικών.

Κρίνεται στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι στη σύγχρονη εποχή, εποχή της προόδου, εποχή που έχει καταστήσει τον άνθρωπο προνομιούχο, σήμερα που ζούμε σε μια κοινωνία αφθονίας παρουσιάζεται μια μεγάλη μάστιγα, η μάστιγα των ναρκωτικών.

Οι αιτίες που οι άνθρωποι στρέφονται στα ναρκωτικά οφείλονται κυρίως στις αλλαγές και τις εντάσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Ένα αίτιο είναι η κρίση του σύγχρονου πολιτισμού. Υπάρχει αμφισβήτηση αξιών, ιδεών αλλά και θεσμών. Το «έχειν» και όχι το «είναι» γίνεται κριτήριο ύπαρξης και το υποκατάστατο της απουσίας νοήματα ζωής. Τα «δήθεν» πρότυπα, η αφθονία των υλικών αγαθών, οι ανέσεις δημιουργούν στους νέους ανία και πλήξη. Οι αξίες έχουν διαστρεβλωθεί.

Προχωρώντας, σε ποσοστό 1% βρίσκονται οι Ρομά και η μουσουλμανική μειονότητα.

Καταληκτικά, αναφέρεται ότι οι φοιτήτριες/ες επέλεξαν να πάρουν συνέντευξη από άτομα με διαφορετικές ετερότητες. Το ποσοστό άλλων περιπτώσεων φθάνει στο 7%. Συγκεκριμένα, οι περιπτώσεις αυτές έχουν να κάνουν με τα εξής: θάνατος μητέρα/πατέρα, νέα χήρα, διαζύγιο γονιών, αναλφαβητισμός, παιδί εκτός γάμου, μητέρα με 8 παιδιά, οικονομικά προβλήματα, δίδυμες αδερφές, σωματική βία, δύσκολη η προσαρμογή στο σχολείο, σχέση με πλούσιο (κοινωνική διαφορά).

Β. Προσωπική ετερότητα

Οι φοιτήτριες/ες στα πλαίσια του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», κλήθηκαν να κάνουν λόγο και να περιγράψουν την δική τους προσωπική ετερότητα.

Η Ετερότητα είναι η ταυτότητα του προσώπου. Ετερότητα σημαίνει ιδιαιτερότητα και διαφορετικότητα. Το ίδιο, το ιδιάζον, το ιδιαίτερο, το διαφορετικό και το αλλιώτικο προσδίδουν στο πρόσωπο ποιότητα και ταυτότητα.

Παρατηρώντας το γράφημα 2, η Ετερότητα που επέλεξαν οι φοιτήτριες με ποσοστό 31% να αναφερθούν έχει να κάνει με τα εξωτερικά χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, μερικά εξωτερικά χαρακτηριστικά που ανέφεραν ως προσωπική τους ετερότητα ήταν, το ότι στο σχολείο φορούσαν σιδεράκια στα δόντια ή γυαλιά μυωπίας ή λόγο ξανθών μαλλιών ή λόγο αναστήματος. Αυτά λοιπόν, ήταν μερικά από τα εξωτερικά χαρακτηριστικά που οι φοιτήτριες επέλεξαν ως ετερότητα.

Εν συνεχεία, με ποσοστό 12%, οι φοιτήτριες ανέφεραν ως ετερότητα την παχυσαρκία. Οι περισσότερες από τις φοιτήτριες υπήρξαν υπέρβαρες κατά την εφηβική τους ηλικία, ωστόσο όμως ήταν ένα θέμα που τους απασχόλησε πολύ, ένα θέμα που τους έκανε να αισθανθούν διαφορετικές σε σχέση με κάποια άλλα ιδανικά πρότυπα, που επιβάλλει η κοινωνία και η εποχή.

Οι δυο έως τώρα ετερότητες, της εξωτερικής εμφάνισης και της παχυσαρκίας, που ανέφεραν οι φοιτήτριες/ες ως προσωπική τους ετερότητα, είναι δυο επίκαιρα και σημαντικά θέματα που απασχολούν όλους μας.

Ανέκαθεν η εξωτερική εμφάνιση ενός ατόμου έπαιζε καθοριστικό ρόλο στην ζωή του. Στον εργασιακό χώρο μετράει πολύ μια εντυπωσιακή παρουσία. Πόσο πιθανό είναι να συναντήσετε στη θέση γραμματέως, σε μια πολυεθνική εταιρεία, μία κοπέλα κάπως «γεματούλα»; Πολλοί, βέβαια, εξοργιζόμαστε στη σκέψη ότι τα κιλά μετράνε παραπάνω από τα προσόντα, αλλά το δεχόμαστε επειδή ...έτσι συμβαίνει! Καθημερινά, βλέπουμε σημαντικές διαφορές στην αντιμετώπιση, ανάλογα με το σωματότυπο, το βάρος, το ύψος, τον τρόπο ντυσίματος κ.ο.κ. Άραγε πόσο σημαντική είναι η «πρώτη εντύπωση»;

Η εικόνα του σώματος «είναι μία έννοια υποκειμενική, η οποία δεν βασίζεται στην πραγματικότητα, γι' αυτό και έχει ψυχολογική προέλευση. Περιλαμβάνει την αντίληψη, τα συναισθήματα και τις σωματικές αισθήσεις του ατόμου για το σώμα του και δεν σχετίζεται με την φυσική ελκυστικότητα του σώματος. Δεν αποτελεί μία στατική, αλλά μία δυναμική έννοια, η οποία μεταβάλλεται με βάση τη διάθεση του ατόμου και το περιβάλλον στο οποίο ζει και αναπτύσσεται», αναφέρει χαρακτηριστικά η Δρ Κολέτση, κλινική ψυχολόγος- ψυχοθεραπεύτρια. Δυστυχώς, η κοινωνία έχει συντελέσει αρνητικά στο συγκεκριμένο θέμα, μιας και φροντίζει κατά καιρούς να αλλάζει τις αντιλήψεις της για την ιδανική εικόνα σώματος. «Τα ΜΜΕ και η διαφήμιση προβάλλουν το ισχνό σώμα ως φορέα ελκυστικότητας και θηλυκότητας. Το ιδανικό σωματικό βάρος αποτελεί σύμβολο θηλυκότητας, ενώ το πάχος εκλαμβάνεται ως μειονεξία και έλλειψη αισθητικής. Έτσι, η εξωτερική ομορφιά, μέσω του σωστού βάρους, δηλώνει την εσωτερική ομορφιά και εκφράζει ευνοϊκά χαρακτηριστικά προσωπικότητας, όπως αυτά της εξουσίας, της επιτυχίας και της επιρροής». Δυστυχώς, η αποδοχή ή όχι της εικόνας μας από το κοινωνικό σύνολο, είναι η βασική αιτία εμφάνισης σοβαρών προβλημάτων στον ψυχικό μας κόσμο. Όλοι έχουμε μνήμες από την παιδική μας ηλικία, με εκείνο το παχουλό αγοράκι που κανείς δεν έπαιζε στο διάλειμμα. Ο «ρατσισμός» εναντίον των παχύσαρκων υπήρχε και δεν θα πάψει να υπάρχει. Το ζητούμενο είναι πως θα μπορέσουμε να συμφιλιωθούμε με την εξωτερική μας εικόνα, χωρίς να φτάσουμε σε ακρότητες. (Λαϊνιώτη Βιβέττα, 2012)

Σύμφωνα με την ειδικό, «τα άτομα με αρνητική εικόνα σώματος συνήθως παρουσιάζουν χαμηλή αυτοπεποίθηση, αισθήματα ανεπάρκειας και αποτυχίας και χαμηλή εμπιστοσύνη για τον εαυτό τους και τις ικανότητές τους. Συνήθως είναι πιο αποστασιοποιημένα, αποφεύγουν να συνάψουν στενές σχέσεις, ενώ όταν το κάνουν, κατακλύζονται από άγχος και παρουσιάζουν φτωχή ανάπτυξη των διαπροσωπικών τους σχέσεων». Καθώς στο μυαλό τους θεωρούν πως θα δεχτούν την απόρριψη, λόγω της άσχημης εικόνας τους, η καθημερινότητα τους πνιγεί και το αίσθημα ντροπής που υποσυνείδητα νιώθουν για την εμφάνισή τους μεγαλώνει όλο και περισσότερο, ιδιαίτερα όταν κοιτάζονται στον καθρέφτη. Επιπλέον, λόγω του ότι δεν είναι ευχαριστημένα με την εξωτερική τους εμφάνιση, ακολουθούν συχνά σκληρές δίαιτες και μη «υγιεινούς» τρόπους άσκησης, ώστε να βελτιώσουν την εικόνα του σώματός τους. (Λαϊνιώτη Βιβέττα, 2012)

Ιδιαίτερα σπουδαίο κρίνεται να αναφερθεί, ότι πολλές από τις Φοιτήτριες/ες με ποσοστό που φθάνει στο 11% ανέφεραν ως ετερότητα τον σχολικό εκφοβισμό. Το 11% των Φοιτητριών/ων ένιωσαν τον εκφοβισμό κατά την σχολική τους ηλικία.

Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι ο σχολικός εκφοβισμός είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο, που τις τελευταίες δεκαετίες έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις στις τάξεις και στις αυλές των σχολείων των ανεπτυγμένων κοινωνιών. Πρόκειται για μια από τις πολλές μορφές κακοποίησης, που αφορά την παιδική μέχρι την εφηβική ηλικία και αναφέρεται σε κακοποίηση ανηλικού από ανήλικο. Ακόμη, αναφέρεται στη χρήση βίας μεταξύ μαθητών ή συνομηλίκων παιδιών με στόχο να προκληθεί πόνος ή αναστάτωση. Εμφανίζεται με τη μορφή του λεκτικού εκφοβισμού (κοροϊδία, διακρίσεις, σεξουαλικά σχόλια), του κοινωνικού εκφοβισμού (διάδοση φημών, καταστροφή προσωπικών αντικειμένων, απομόνωση από την ομάδα), του σωματικού εκφοβισμού (χτυπήματα, σπρωξίματα, κλωτσιές), του ηλεκτρονικού εκφοβισμού (εκβιασμός μέσω του Διαδικτύου και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μέσω μηνυμάτων στο κινητό τηλέφωνο). (Λεονταρή Α., 2012)

Τα παιδιά που γίνονται θύματα σχολικού εκφοβισμού όπως μας αναφέρουν και οι Φοιτήτριες, αρχικά νοιώθουν φόβο, απόγνωση με απόρροια να παρουσιάζουν τάσεις φυγής. Αισθάνονται ότι απειλούνται, τρομάζουν, αρνούνται να πάνε σχολείο και παρουσιάζουν συμπτώματα σχολικής φοβίας. Μπορεί επίσης να γίνουν

επιθετικά και νευρικά, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου τα ίδια τα παιδιά-θύματα μπορούν να γίνουν θύτες σε άλλα παιδιά ή στα αδέρφια τους στο σπίτι.

Προχωρώντας τη μελέτη του γραφήματος, παρατηρούμε ότι το 10% των Φοιτητριών/των κάνουν λόγο για το θέμα της μετανάστευσης. Οι Φοιτήτριες/ες είτε είχαν μεταναστεύσει από μια άλλη χώρα και ήρθαν να ζήσουν στην Ελλάδα με την οικογένειά τους είτε είχαν μεταναστεύσει εσωτερικά, δηλαδή εξαιτίας της δουλειάς των γονιών τους, λόγω δηλαδή κάποιας μετάθεσης έπρεπε να μετακομίσουν σε άλλη πόλη. Εξαιτίας της μετανάστευσης και της μετακόμισης σε ένα άλλο τόπο, τον οποίο δεν γνωρίζει κανένας, όλα φαίνονται ξένα και διαφορετικά από αυτά τα συνηθισμένα.

Έτσι λοιπόν, για τις Φοιτήτριες/ες που βίωσαν μια δύσκολη στιγμή της ζωής τους, όπως και οι ίδιες/οι μας περιγράφουν, η αποδοχή από τους ανθρώπους δεν ήταν καθόλου εύκολη στην αρχή. Ειδικά, πόσο μάλλον στο σχολικό περιβάλλον.

Η ύπαρξη των αλλοδαπών μαθητών στις κανονικές τάξεις, πολλές φορές δημιουργεί προβλήματα και προκαλεί συγκρούσεις ανάμεσα σε μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς, εξαιτίας της έλλειψης σεβασμού και αποδοχής της διαφορετικότητας, του μονοπολιτισμικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης και της ανεπαρκούς επιμόρφωσης των λειτουργιών του σχολείου.

Επιπλέον, με ποσοστό 9%, οι Φοιτήτριες/ες ανέφεραν ως ετερότητα τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. συγκεκριμένα, ανέφεραν περιπτώσεις που οι ίδιες οι Φοιτήτριες/ες στο παρελθόν είχαν τον ρόλο του θύτη και έδειξαν μια έντονη ρατσιστική διάθεση απέναντι στα παιδιά με ειδικές ανάγκες και που όμως τώρα το έχουν μετανιώσει και ομολογούν ότι η στάση τους αυτή ήταν άδικη και ανεπίτρεπτη.

Το ποσοστό της τάξης του 3% ανήκει σε φοιτήτριες/ες οι οποίες ανέφεραν ως ετερότητα τον κοινωνικό αποκλεισμό και διάφορα προβλήματα υγείας που αντιμετώπισαν στο παρελθόν.

Στο 2% οι φοιτήτριες/ες αναφέρουν ως ετερότητα ότι είναι παιδιά χωρισμένων γονιών. Για τα παιδιά αυτά, όπως περιγράφουν, το διαζύγιο ισοδυναμεί με το τέλος της μορφής της οικογένειάς τους, όπως τουλάχιστον την ήξεραν.

Τα παιδιά χωρισμένων γονιών χάνουν την αίσθηση σταθερότητας και μονιμότητας που είχαν, βιώνουν μια μεγάλη αλλαγή που θα μεταμορφώσει τον κόσμο τους.

Επίσης, στο 2% οι φοιτήτριες/ες αναφέρουν περιπτώσεις που είχαν τον ρόλο του θύτη ως προς τα παιδιά Ρομά.

Καταληκτικά, αναφέρουμε, το 1%, όπου οι φοιτήτριες/ες μιλούν για την επαγγελματική και την θρησκευτική τους ταυτότητα καθώς επίσης και άλλες περιπτώσεις με ποσοστό που φθάνει στο 15%. Οι περιπτώσεις αυτές είναι θάνατος αγαπημένου προσώπου, αλκοολισμός, δίδυμα αδέρφια, ναρκωτικά, ξυλοδαρμός, φυλετικός ρατσισμός, οικονομικό πρόβλημα, γλωσσική ετερότητα, ηλικιακή ταυτότητα, νανισμός, κλειστοφοβικός, χαμηλών τόνων, ετερότητα αντίθετου φύλου.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε για να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα όπως: Με ποιο τρόπο οι Φοιτήτριες/ες προσέγγισαν την ετερότητα στις εργασίες τους στα πλαίσια του μαθήματος, του εξαμήνου, «Ετερότητα και Αφήγηση»; Από ποια δηλαδή άτομα επέλεξαν να πάρουν συνέντευξη και για ποιο λόγο; Τι είδους ετερότητες αφηγήθηκαν αυτά τα άτομα; Ένα ακόμη ερώτημα που ερευνήθηκε ήταν: Ποιες μορφές ετερότητας αφηγούνται οι Φοιτήτριες/ες για τον εαυτό τους;

Σε αυτήν την ενότητα λοιπόν, θα παραθέσουμε ορισμένα συμπεράσματα των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων που πήραν οι Φοιτήτριες/ες από άτομα που βίωσαν ή βιώνουν μια μορφή ετερότητας και στη συνέχεια, τα συμπεράσματα των αποτελεσμάτων των προσωπικών ετεροτήτων που αφηγούνται οι Φοιτήτριες/ες.

Αρχικά, σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα που παραθέσαμε στην αρχή της έρευνας, όσον αφορά το πρώτο ερευνητικό ερώτημα για τις επιλογές των μορφών ετεροτήτων κάποιων ανθρώπων που οι Φοιτήτριες/ες προτίμησαν να πάρουν συνέντευξη, διαπιστώθηκε από τα αποτελέσματα ότι η πρώτη τους επιλογή ήταν να πραγματοποιήσουν συνεντεύξεις από Μετανάστες, από ανθρώπους δηλαδή που βίωσαν ή βιώνουν ακόμα και σήμερα το θέμα της μετανάστευσης και του ρατσισμού που αυτός συνεπάγεται. Οι άνθρωποι αυτοί που μεταναστεύουν σε μία άλλη χώρα για μία καλύτερη ζωή, βλέπουμε να αντιμετωπίζονται ως κατώτερα όντα και να γίνονται θύματα απάτης στον εργασιακό τομέα. Τα παιδιά των μεταναστών περιθωριοποιούνται στο σχολείο από τα υπόλοιπα παιδιά και αντιμετωπίζονται με αγενή και άκομψο τρόπο.

Εν συνεχεία, δεύτερη επιλογή των Φοιτητριών/ων ήταν να πάρουν συνέντευξη από άτομα με ειδικές ανάγκες. Οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν με στερεότυπα και είναι προκατειλημμένοι απέναντι στα άτομα με ειδικές ανάγκες και δε γνωρίζουν πώς να τους αντιμετωπίσουν. Η αβεβαιότητα, η αστάθεια, η αδιακρίσια και η αμηχανία που χαρακτηρίζει συχνά τη συμπεριφορά τους μπορεί να αποδοθεί στην έλλειψη εμπειρίας όσον αφορά στην επικοινωνία και στην επαφή με τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθώ και στην τρίτη επιλογή των Φοιτητριών/ων που ήταν να πάρουν συνέντευξη από άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό. Οι ομοφυλόφιλοι σε πολλές χώρες στις περισσότερες εποχές, χλευάζονται αλλά και θεωρούνται άτομα ψυχικά διαταραγμένα. Η καχυποψία, η καταπίεση και η κοινωνική κατακραυγή ακολουθούν ανέκαθεν τους ομοφυλόφιλους, οι οποίοι συχνά ξεχνάμε ότι είναι απλοί άνθρωποι και στο μόνο που διαφέρουν είναι οι ερωτικές τους επιλογές.

Συνεχίζοντας στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, τις μορφές ετερότητας που αφηγούνται οι Φοιτήτριες/ες σχετικές με τον εαυτό τους, διαπιστώθηκε από τα αποτελέσματα ότι οι περισσότερες Φοιτήτριες/ες έχουν βιώσει ή βιώνουν ακόμα και σήμερα ετερότητα που έχει να κάνει με τα εξωτερικά χαρακτηριστικά. Μερικά εξωτερικά χαρακτηριστικά που αφηγούνται ως προσωπική τους ετερότητα είναι, το ότι στο σχολείο φορούσαν σιδεράκια στα δόντια ή γυαλιά μυωπίας ή λόγο αναστήματος και ξανθιών μαλλιών αντιμετώπιζαν τον ρατσισμό και την κοροϊδία από τα υπόλοιπα παιδιά του σχολείου ή από τα παιδιά του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Επιπρόσθετα, η δεύτερη επιλογή των Φοιτητριών/ων αναφέρεται στην ετερότητα λόγω της παχυσαρκίας. Οι περισσότερες από τις Φοιτήτριες υπήρξαν υπέρβαρες κατά την εφηβική τους ηλικία, ωστόσο ήταν ένα θέμα που τους απασχόλησε πολύ, ένα θέμα που τους έκανε να αισθανθούν διαφορετικές σε σχέση με κάποια άλλα ιδανικά πρότυπα που επιβάλλει η κοινωνία και η εποχή.

Ιδιαίτερο σπουδαίο κρίνεται να προστεθεί, ότι πολλές από τις Φοιτήτριες αφηγήθηκαν ως ετερότητα τον σχολικό εκφοβισμό. Το 11% των Φοιτητριών/ων ένιωσαν τον εκφοβισμό κατά τη σχολική τους ηλικία όπως χαρακτηριστικά μας αφηγούνται. Τα παιδιά που γίνονται θύματα σχολικού εκφοβισμού νοιώθουν φόβο, απόγνωση, αισθάνονται ότι απειλούνται, τρομάζουν, αρνούνται να πάνε σχολείο και παρουσιάζουν συμπτώματα σχολικής φοβίας. Επίσης, γίνονται επιθετικά και νευρικά. Μια πρώτη και σημαντική αιτία είναι ότι το κυρίαρχο εκπαιδευτικό σύστημα με την στείρα και άκριτη αποστήθιση της διδακτέας ύλης οδηγεί στην τυποποίηση της γνώσης και στην αδυναμία να αναπτύξει ο μαθητής μια προσωπική σχέση με αυτή και μέσω αυτής με τους συμμαθητές τους. Επιπλέον, η οικογενειακή αποξένωση, η αλλοτρίωση και παθητικοποίηση των ηλεκτρονικών

παιχνιδιών, της τηλεόρασης και των Η/Υ, η μαζική προβολή και η ηρωοποίηση της βίας, η αύξηση της φτώχειας, της εγκληματικότητας και του κοινωνικού ρατσισμού αποτελούν μερικές από τις βασικότερες αιτίες της νεανικής και σχολικής βίας.

Συμπερασματικά λοιπόν, παρουσιάστηκαν τα πρώτα σημαντικά αποτελέσματα των μορφών ετεροτήτων που προσέγγισαν οι Φοιτήτριες/ες στις εργασίες τους στα πλαίσια του μαθήματος «Ετερότητα και Αφήγηση», όσον αφορά και των δυο ερευνητικών ερωτημάτων. Μέσα από την πτυχιακή μου εργασία συνάγεται το συμπέρασμα ότι η ετερότητα αποτελεί πραγματικότητα στις σύγχρονες κοινωνίες και έχει πολλές όψεις και μορφές. Παρατηρούμε ακόμα ότι πλήθος ατόμων αντιμετωπίζουν ρατσιστικά τα άτομα που βιώνουν κάποιου είδους ετερότητα και αυτό γιατί δεν έχουν την κατάλληλη παιδεία και πνευματική καλλιέργεια ώστε να αντιληφθούν ότι μέσω της συνύπαρξης με άτομα με κάποια ετερότητα μπορούν να προκύψουν οφέλη παρά αρνητικές συνέπειες. Συνεχώς βλέπουμε ρατσισμό γύρω μας. Οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν με στερεότυπα και είναι προκατειλημμένοι απέναντι σε ανθρώπους διαφορετικής φυλής, κατώτερης κοινωνικής τάξης, σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Αυτό συμβαίνει γιατί οι άνθρωποι φοβούνται την διαφορετικότητα, αλλά οφείλεται και στην έλλειψη παιδείας.

Για την άρση του προβλήματος αυτού, δηλαδή της αρνητικής στάσης προς αυτά τα άτομα, κρίνεται αναγκαία η διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσω της οποίας θα επιτευχθεί η ομαλή ένταξη των ατόμων αυτών με ετερότητα και η σωστή αποδοχή από τη μερίδα των ανθρώπων που τους αντιμετωπίζουν ρατσιστικά. Έτσι λοιπόν, η ύπαρξη της πολυπολιτισμικότητας θα προάγει τον πολιτισμό και δεν θα αποτελεί μειονέκτημα αλλά πλεονέκτημα για τις κοινωνίες.

Η γνώμη μου είναι πως όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτου καταγωγής, θρησκείας, κοινωνικής τάξης κλπ. έχουν και αξίζουν ίσες ευκαιρίες. Όλοι οι άνθρωποι έχουν πλαστεί από τον ίδιο δημιουργό και όλα τα μειονεκτήματα και τα χαρίσματά τους, τους έχουν δοθεί για κάποιον λόγο. Άλλωστε ένας κόσμος δίχως διαφορετικότητα και πολυμορφία θα ήταν μονότονος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβραμίδης , Η. & Καλυβά, Ε., (2006) *Μέθοδοι έρευνας στην Ειδική Αγωγή: Θεωρία και Εφαρμογές*, Αθήνα: Παπαζήση
- Αλ Σάλεχ, Α.,(2011) *Μετανάστης- ο Μεγάλος ανεπιθύμητος*. Ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα:

<http://www.aixmi.gr/index.php/metanastis-megalos-anepithymitos/>
- Brandt, G., (1986), *The Realization of Anti-racist Teaching*, London : The Palmer Press
- Βαλλερστάιν Ι., (1991) *Η οικοδόμηση των λαών: ρατσισμός, εθνικισμός, εθνισμός*, στο Μπαλιμπάρ- Βαλλερστάιν, Αθήνα: Πολίτης
- Βέϊκος, Θ., (1999) *Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Cummins Jim, (1999) *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*. Αθήνα: Gutenberg
- Γεωργογιάννης, Π.,(1997) *Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Gutenberg.
- Γιαγκουνίδης , Π., (1995) *Διαπολιτισμική αγωγή στα νηπιαγωγεία της Ελλάδος και της Γερμανίας*, *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τχ. 34-35, σελ.80-85.
- Γκόβαρης, Χ. (2001) *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, Αθήνα: Ατραπός
- Δαμανάκης, Μ., (2002) *Η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η μεταναστατευτική πολιτική στο επίκεντρο των δραστηριοτήτων μου*. Συνέντευξη στη Σαββάτου Τσολακίδου, *Η λέσχη των εκπαιδευτικών*, τχ. 28, σελ.3-7.

- Δαμάσκος, Π., (2002) *Εισήγηση στην Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο AIDS του Κέντρου Ελέγχου Ειδικών Λοιμώξεων (ΚΕΕΛ) και του Ε-Ιατρικά*. Ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα:

<http://www.hivaid.gr/homepage.php?id=koinonia/damaskos>
- Δρεττάκης, Μ., (2000) *Αυξάνονται τα παιδιά Παλιννοστούτων και αλλοδαπών στα σχολεία, Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τχ. 113, σελ.27-35.
- Ζιάννη, Α., (2009) *Δράσεις κοινωνικής ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης-σε σχέση με το στίγμα στην ψυχική υγεία*. Ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα:

<http://www.psypirosi.gr/2009-02-22-18-34-08/239--2009.html>
- Ιωσηφίδης, Θ., (2003), *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα: Κριτική
- Κανακίδου Ε. & Παπαγιάννη Β., (1998) *Διαπολιτισμική Αγωγή*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κοσσυβάκη, Φ.,(2003) *Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο Μετανεωτερικό σχολείο : Προσδοκίες, Προοπτικές, Όρια*, Αθήνα : Gutenberg
- Λαϊνιώτη Β.,(2012) *Εικόνα σώματος και ψυχολογία*. Ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα:

http://lifepositive.gr/psixologia/eikona_somatos_kai_psixologia_kathrefti_kathreftaki_mou/
- Λαμπρίδης Ε., (2004) *Σtereότυπο, προκατάληψη, κοινωνική ταυτότητα*, Αθήνα: Gutenberg
- Λεονταρή Α., (2012) *Σχολικός εκφοβισμός, φάκελος σημειώσεων*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος

- Μάρκου , Γ., (1996) *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση- Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, ΓΓΛΕ.
- Magos K., (2011) *Dina's story: Student Teachers' Intercultural Education as a Path of Transformative Learning*. 9th International Transformative Learning Conference. Athens
- Μάρκου, Γ., (1996) *Η Πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας. Η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*, Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
- Νικολάου, Γ., (2000) *Ένταξη και Εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο* , Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα
- Ξωχέλλης , Π., (2005) *Ο εκπαιδευτικός στον σύγχρονο κόσμο*, Αθήνα: Τυπωθήτω
- Παναγοπούλου Μ., (2010) *Γιατί οι Αρχαίοι δεν αρρώσταιναν από καρκίνο;* Ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα: <http://www.pyles.tv/News/Health/Cancer-modern-disease.aspx>
- Παπαστάμος, Στ., (1989) *Η κοινωνική επιρροή*, Αθήνα: Οδυσσέας
- Παππάς, Αθ., (1998) *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδακτική*, Αθήνα: Αυτοέκδοση
- Συμεωνίδης, Χ., (2000) *Η διαφορετικότητα*, Φάκελος Σημειώσεων, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κύπρου, Λευκωσία.
- Τριανταφύλλου, Α., (1998) «Οι "άλλοι" ανάμεσα μας- ελληνική εθνική ταυτότητα και στάσεις προς τους μετανάστες», στο συλλογικό τόμο *Κοινωνικές ανισότητες και Κοινωνικός αποκλεισμός*, Αθήνα: Εξάντας

- Τσιάκαλος , Γ., (2000) *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Χαρίλα, Ν., (1995) *Σtereότυπες αντιλήψεις, στάσεις, αξίες, προκαταλήψεις*. Στο Ζώνιου-Σιδέρη Α., (επιμέλεια) *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Χατζίδου Στεργιανή-Βελέτζα Βασιλεία, *Οι θεωρίες μείωσης των στερεότυπων: περίπτωση εφαρμογής στην ελληνική πραγματικότητα σύμφωνα με τις υπάρχουσες έρευνες*. Ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα: <http://e-psychology.gr/diafora-themata-psychologias/729-stereotypa-theories-meioshs>
- Woolf Stuart, (1999) *Ο εθνικισμός στην Ευρώπη*, κεφ. «Εθνική ταυτότητα, εθνική συγκρότηση και εθνικισμός», Αθήνα: Θεμέλιο

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://e-psychology.gr/addictions>
- http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_2_29/04/2012_480580
- <http://www.tanea.gr/kosmos/article/?aid=4601618>
- <http://dimitratdiet.blogspot.gr/2011/02/blog-post.html>
- <http://dialogoi.enet.gr>
- <http://www.psypirosi.gr/2009-02-22-18-34-08/239--2009.html>
- http://www.aboutyouth.gr/el/13_efiv_1.html
- <http://www.eap.gr/>
- <http://www.uth.gr/>
- <http://www.aegean.gr/>
- <http://www.auth.gr/home/>

- <http://www.uoi.gr/gr/>
- <http://www.uoc.gr/>
- <http://www.upatras.gr/>
- <http://www.duth.gr/>
- <http://www.uowm.gr/>
- <http://www.uoa.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης**

1. Σχεδιασμός, οργάνωση και αξιολόγηση διαπολιτισμικών δράσεων
2. Η διαπολιτισμική διάσταση στην προσχολική εκπαίδευση
3. Ετερότητα και αφήγηση
4. Σχεδιασμός, ανάπτυξη και αξιολόγηση διαπολιτισμικού εκπαιδευτικού υλικού
5. Δίγλωσση εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο
6. Εκπαίδευση για την ειρήνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα
7. Τα δικαιώματα του παιδιού
8. Ετερότητα και εκπαιδευτική πράξη (Σεμινάριο)

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

1. Διαπολιτισμική εκπαίδευση: Θεωρία και εφαρμογές

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής**

1. Διαπολιτισμική εκπαίδευση

- **Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και κοινωνικής Ανθρωπολογίας**

1. Ετερότητες και πολιτικές της αναπαράστασης
2. Πολυπολιτισμικότητα και Ανθρώπινα Δικαιώματα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

1. Διαπολιτισμική παιδαγωγική διδακτική
2. Πολυπολιτισμικότητα και θρησκευτικό φαινόμενο: Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις
3. Έθνος, εθνικισμός, ταυτότητα και φύλο
4. Κοινωνικές Διακρίσεις, Προστασία της Παιδικής Ηλικίας και η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού
5. Κοινωνική παιδαγωγική
6. Η διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης και ως Δεύτερης γλώσσας

- **Τμήμα εκπαίδευσης και αγωγής στην προσχολική ηλικία**

1. Εκπαίδευση παιδιών μεταναστών και μειονοτήτων: ταυτότητες και κοινωνικές ιεραρχήσεις
2. Διγλωσσία και εκπαίδευση

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών**

1. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Διδακτικές Εφαρμογές

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

1. Διαπολιτισμική Διδακτική (Διδακτική σε πολυπολιτισμικές τάξεις)
2. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση I
3. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση II (Πρακτική Προσέγγιση)
4. Ανθρώπινα δικαιώματα – Παιδαγωγική της ειρήνης

Πανεπιστήμιο Πατρών

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

1. Διαπολιτισμική εκπαίδευση. Τα ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα
2. Πολυγλωσσική πολυπολιτισμική εκπαίδευση
3. Διγλωσσία και δίγλωσσα εκπαίδευση
4. Ειδικά θέματα στην εκπαίδευση μεταναστών/αλλοδαπών.
5. Κοινωνικός και εκπαιδευτικός αποκλεισμός
6. Η διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης και ως Δεύτερης γλώσσας

- **Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία**

1. Ζητήματα Δίγλωσσης Εκπαίδευσης
2. Ανθρώπινα δικαιώματα
3. Κοινωνική δικαιοσύνη και δικαιώματα του παιδιού

Πανεπιστήμιο Ρόδου

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

1. Διγλωσσία
2. Στοιχεία διαπολιτισμικής μουσικής εκπαίδευσης (από την θεωρία στην πράξη)

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης**

1. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**
 1. Πολυπολιτισμική κοινωνία και ο ρόλος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης
 2. Γλωσσική και πολιτισμική πολυμορφία στο σχολείο
 3. Διγλωσσία και δίγλωσση εκπαίδευση

- **Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού**
 1. Διαπολιτισμική επικοινωνία

- **Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας**
 1. Μετανάστευση και ρατσισμός: Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις
 2. «Φιλοξενία» και πολιτισμική Διαφοροποίηση

Πανεπιστήμιο Θράκης

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**
 1. Διαπολιτισμική Αγωγή
 2. Οργάνωση και διαχείριση πολυπολιτισμικής τάξης
 3. Εθνοπολιτιστικές Ομάδες, Δι-Ομαδικές Σχέσεις και Επικοινωνία
 4. Διαπολιτισμική Διδακτική

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης**
 1. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση
 2. Σχολείο και πολυπολιτισμική κοινωνία
 3. Θέματα διαπολιτισμικής κοινωνικής ψυχολογίας
 4. Σχεδιασμός - εφαρμογή - αξιολόγηση διαπολιτισμικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων
 5. Διγλωσσία και εκπαίδευση
 6. Διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας στη σχολική τάξη

Πανεπιστήμιο Κρήτης

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

1. Θέματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής
2. Διγλωσσία και διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.
3. Μετανάστευση και εκπαίδευση
4. Η διδασκαλία σε πολύγλωσσες/ πολυπολιτισμικές τάξεις
5. Θεωρίες κοινωνικοποίησης και μοντέλα διαπολιτισμικής διγλωσσικής κοινωνικοποίησης
6. Διαπολιτισμικές- διγλωσσικές και διαπολιτισμικές διαστάσεις της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας: Σχεδιασμός και παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού.
7. Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη διασπορά

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης**

1. Διγλωσσία και εκμάθηση της δεύτερης/ ξένης γλώσσας: μέθοδοι και στρατηγικές διδασκαλίας.

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινα)

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών**

1. Διαπολιτισμική εκπαίδευση και παιδαγωγική
2. Κριτική Παιδαγωγική και Πολυπολιτισμικά Προγράμματα
3. Μετανάστευση, Διαπολιτισμικότητα και Εκπαίδευση Ενηλίκων: εκπαιδευτικές πολιτικές
4. Μειονότητες – Μετανάστες και Εκπαίδευση

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

1. Διαπολιτισμική εκπαίδευση
2. Εισαγωγή στη διγλωσσία. Διγλωσσία και εκπαίδευση

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης**
 1. Εθνοτικές Ομάδες και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση
 2. Διγλωσσία και Εκπαίδευση
 3. Μειονοτικές ομάδες και προσχολική εκπαίδευση

- **Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**
 1. Αντιρατσιστική, αντισεξιστική και διαπολιτισμική εκπαίδευση
 2. Φύλο και έθνος στη σύγχρονη πεζογραφία

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000112259